

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja osakond

Mihkel Kraav
Eesti USA saadik Ants Piip ja diplomaatiline päevaraamat
Bakalaureusetöö

Juhendaja: professor Eero Medijainen

Tartu 2023

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Saadiku päevaraamat	6
1.1 Päevaraamatud, diplomaatilised päevaraamatud ja memuaarid.....	6
1.2 Eesti diplomaatide ja riigitegelaste memuaarid ja päevaraamatud	9
1.2.1 Memuaarid.....	9
1.2.2 Diplomaatiliste päevaraamatute katked.....	11
2. Eesti ja Ameerika Ühendriikide diplomaatiline vahekord enne 1924. aastat	15
3. Ants Piibu päevaraamat	19
3.1 Päevaraamatu stiilist.....	19
3.2 Ants Piibu reis USAsse	19
3.3 Piibu diplomaatiline tegevus USAs	22
3.4 Ametlike kuuraportite ja päevaraamatu võrdlus	25
3.5 Eesti tsemendiküsimus	28
3.6 Eesti Vabadussõja võlg	30
3.7 Diplomaatilise esinduse ülesseadmine ja rahastus	33
Kokkuvõte.....	36
Kasutatud allikad	39
Summary	42

Sissejuhatus

Peaaegu sada aastat tagasi määras vabariigi tollane valitsus Ants Piibu USAsse saadikuks. Ameerikasse suundus ta suurte ootustega: korda oli vaja ajada värske Eesti Vabariigi jaoks palju tähtsaid küsimusi. Ants Piip oli Eesti riigimees, diplomaat ja professor, kelle roll 20. sajandi esimese poole Eesti ühiskonnas on hindamatu. Ants Piip lõpetas 1913. aastal Peterburi Ülikooli õigusteaduskonna, 1916. aastal kaitses seal ka magistrikraadi rahvusvahelise õiguse alal. 1917. aastast nimetas Maapäev ta esimeseks Eesti välisesindajaks ja 1918. aasta jaanuarist oli ta välisdelegatsiooni liige ning suundus Londonisse, kus oli kuni 1920. aastani saadik. Ta oli Eesti Pariisi rahudelegatsiooni ja Tartu rahudelegatsiooni liige. Piip oli mitmekordne välisminister, Tartu Ülikooli professor rahvusvahelise õiguse alal ja korraline professor alates 1924. aastast. Samuti oli Piip ajalehe Vaba Maa toimetaja, aastatel 1923–1925 Eesti minister USAs; avaldas kirjandust rahvusvahelise õiguse, mereõiguse ja maailmapoliitika teemal ning andis 1934. aastal välja mälestusteose „Tormine aasta“.

USAs olles pidas Piip ka saatkonna päevaraamatut, mille pidamise ta ise 1922. aastal kohustuslikuks tegi. Diplomaatilised päevaraamatud on huvitavad ajaloolised allikad. Kuigi tegemist on ametlike dokumentidega, siis näevad need sisult välja nagu päevikud ja pealtnäha võivad tunduda täpselt samasugused. Seega tuleb Piibu päevaraamatu vaatlemiseks kõigepealt võrrelda päevikuid, päevaraamatuid, diplomaatilisi päevaraamatuid ja memuaare. Mille poolest erineb tavaline päevaraamat diplomaatilisest, mille poolest memuaarist ja kuidas on nad üksteisega seotud?

Eesti ja USA diplomaatiat ja seal leiduvaid seiku on vastavalt teemale varem küll uuritud, kuid vaadeldud pole lühikest aega eksisteerinud saatkonna igapäevaelu, millele võib valgust heita just saadiku päevaraamat.

Piibu päevaraamat annab võimaluse uurida tema kui USA ministri igapäevast tegevust. Kellega ta kohtus ja rääkis? Millised olid tema muljed USA sisepoliitikast ja seal toimuvast? Mis olid saatkonna igapäevased probleemid? Mis on päevaraamatu sissekannete väärtus tänapäeval ja kas sealt võib leida muudes ametlikes dokumentides talletamata teavet? Töös käsitletakse päevaraamatu sissekandeid detsembrist 1923 kuni aprillini 1924 ning märtsist ja aprillist 1925. 1924. aasta aprillist-maist päevaraamatu jäljed arhiivides katkevad ning märtsis ja aprillis 1925 on osa lehekülgi uuesti Eesti Välisministeeriumisse saadetud. Autor pole siinkohal kindel, kas need on läinud kaduma, hiljem arhiividest eemaldatud või pole neid

isegi saadetud. 1925. aasta kuuaruannete lõppu hakkasid ilmuma väljavõtted päevaraamatust ja ei ole ka märke, et saadik nende kohta käivaid päevaraamatu lehekülgi Eesti Välisministeeriumisse edastanud oleks.

Käesolev töö uurib esiteks, mis on diplomaatiline päevaraamat ning kuidas see erineb tavalistest päevikutest, päevaraamatutest ja memuaaridest. Teiseks uuritakse Ants Piibu päevaraamatu väärtust Eesti-USA diplomaatiliste suhete ajaloo uurimise kontekstis. Mida uut on võimalik nendelt lehekülgedelt leida, mis on juba teiste dokumentide kaudu talletatud ja olemas?

Varem on Eesti diplomaatia ajaloo tegelenud Tartu Ülikooli professor Eero Medijainen, kelle raamatut „Saadiku saatust: Eesti Välisministeerium ja saatkonnad 1918–1940“ on ka siin töös kasutatud. Lisaks on professor Medijainen arutlenud saadiku päevaraamatu teemal enda artiklis „Oskar Kallas *versus* Foreign Office“, mis on ilmunud Krista Aru kogumikus „Artikleid Oskar Kallase elust ja tööst“.

Hetkel kõige uuema ja ülevaatlikuma Eesti ja USA suhteid käsitleva teose koostajad on Kaarel Piirimäe ja Mart Kuldkepp. 2022. aastal ilmunud teost „Ameerika sajand: USA ja Eesti suhete sada aastat“ on siin töös kasutatud, et luua üldist tausta Eesti ja USA vahekorrast enne Piibu saadikuks minekut.

Eesti võla tausta avamiseks on kasutatud Maie Pihlamäe artiklit „Eesti 1919. aasta sõjavõlg Ameerika Ühendriikidele ja selle kustutamine“, mis on ilmunud ajakirjas *Acta Historica Tallinnensia*.

USA presidentide ja välispoliitilise tausta jaoks on kasutatud esseede kogumiku „Calvin Coolidge and the Coolidge Era: Essays on the History of the 1920“ ja Phillip G. Payne'i raamatut „The Public memory of Warren G. Harding's Scandalous Legacy“.

Päevikute, diplomaatiliste päevaraamatute ja memuaaride võrdluses on kasutatud eri Eesti diplomaatide ja riigitegelaste tekste ning Rahvusarhiivis paiknevate diplomaatiliste päevaraamatute katkeid. Kasutatud on Oskar Mämersi (Öpik) „Kahe sõja vahel“ (Mämersilt on ilmunud ka kaks muud mälestusteraamatut, mis siin töös kasutust ei leia mahu ja valitud memuaaride üldise teema tõttu), August Rei „Mälestusi tormiselt teelt“, Kaarel Robert Pusta „Saadiku päevik“, Heinrich Laretei „Saatuse mängukanniks“, Aleksander Warma „Diplomaadi kroonika“. Samuti on kasutatud Eduard Laamani 1918.–1940. aasta päeviku

sissekandeid. Memuaaride ja päevaraamatute puhul on valitud peatükid, mis käsitlevad autori diplomaatilist karjääri või välissuhtlust.

Diplomaatiliste päevaraamatute juures vaadeldakse Riia saatkonna päevaraamatut, Kaunase saatkonna päevaraamatut ja Londoni saatkonna päevaraamatut.

Diplomaatide ja riigimeeste tausta avamiseks on abiks „Eesti välisteenistus: biograafiline leksikon 1918–1991“, USA riigiteenistujate elulood pärinevad internetist. Kuna päevaraamat katkeb, siis on nendes käsitletud teemad võimalusel lõpuni räägitud kas muude dokumentide, kuuaruannete, telegrammide või kirjade abil ja on appi võetud tollased Eesti ajakirjanduslikud väljaanded Postimees, Kaja, Päewaleht ja Eesti Post.

Uurimistöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse päeviku, diplomaatilise päevaraamatu ja memuaaride mõistet, nende sisu ja erinevusi ning võrreldakse eelnevalt mainitud allika liike nende sisu järgi. Teises peatükis antakse lugejale ülevaade Eesti ja USA diplomaatilise suhtluse seisust enne Piibu Ameerikasse lähetamist. Kolmandas peatükis uuritakse päevaraamatut ennast. Kõiki teemasid, mida päevaraamatus käsitletakse, pole võimalik siinkohal käsitleda. Seega antakse ülevaade päevaraamatu üldisest stiilist, sissekannetest Piibu reisi kohta ja tema diplomaatilisest tegevusest, võrreldakse ametlikke raporteid ja päevaraamatu lehti, Eesti tsemendiküsimust, Vabadussõja võlga ja Eesti diplomaatilise esinduse ülesseadmist ja rahastust USAs.

1. Saadiku päevaraamat

1.1 Päevaraamatud, diplomaatilised päevaraamatud ja memuaarid

Kõigepealt tuleb selgitada päeviku, päevaraamatu, diplomaatilise päevaraamatu ja memuaaride vahet ning nende omavahelisi seoseid.

Päevikutes talletavad inimesed enda elusündmusi, igapäevast tegevust, mõtteid ja arvamusi. Nende eesmärk on tavaliselt kirjutada enda tarbeks, tekstid on pigem isiklikud ning pole üldiselt mõeldud laiemale ringkonnale lugemiseks ja teadmiseks.¹ Päevaraamat, olles päeviku sünonüüm, täidab samuti neid ülesandeid, kuid nimest võiks eeldada, et sissekanded on kindlate päevade kohta, samas kui päevikute ülesehitus võib olla võrdlemisi erinev, näiteks teemade, sündmuste kronoloogiate jm. kaupa. Läbivalt tähtsad on endiselt kuupäevad, olgu need mis tahes järjekorras või kujul, sest ilma kuupäevata päevik on lihtsalt märkmik. Päevikute tagantjärgi muutmine ei kuulu enam päeviku pidamise alla, vaid siis on tegu juba memuaaride kirjutamisega. Päevik on kirjutatud hetkes, mil ei teata, mida tulevik toob.² Loomulikult tuleb päevikuid lugedes ja allikatena käsitledes arvesse võtta, et tegemist on inimeste enda arvamuste, nägemuste ja arusaamadega, mis ajaloolises kontekstis ei pruugi esindada tõde või erapooletut arvamust.

Diplomaatiline päevaraamat võib esmapilgul näida samuti kui tavaline diplomaadi kirjutatud päevik, mille sisu on üldiselt tema töö ja tegemised. Siiski seisneb tavalise päevaraamatu ja diplomaadi oma vahe nende ametlikkuses. Diplomaatide päevaraamatud on ametlikud dokumendid, mida üldiselt kirjutatakse riigi, välisministeeriumi ja välisministri ülesandel riigi esindustes teistes riikides. Nende sisu on diplomaatide ja ametnike igapäevane tegevus, kõnelused teiste diplomaatide ja riigitegelastega, eri läbirääkimiste seisud ja käigud, riikide sise-, välis- ja majanduspoliitilised küsimused. Üldine eesmärk on võimalikult täpse info edastamine kodumaa välisministeeriumisse, et seal saaks arvestada eri diplomaatliste käikude ja läbirääkimistega. Diplomaatide päevaraamatud on seetõttu ka tavaliselt salastatud ning erinevalt tavalistest päevikutest mõeldud lugemiseks just kindlatele isikutele. Samas ei ole ka need päevaraamatud vabad kirjutaja subjektiivsusest. Diplomaatliste päevaraamatute pidamine ei olnud ainult Eestis aset leidnud nähtus. Euroopa diplomaatide peetud päevaraamatuid on arhiivides palju ning neid on ka avaldatud. Näiteks on Harold Nicolsoni,

¹ Lejeune Phillippe, Bogaert Catherine, *The Practice of Writing a Diary, (The Diary, The epic of everyday life, Indiana University Press, 2020)*, lk. 29

² Lejeune, Bogaert, lk. 27

teeneka Briti diplomaadi, päevikutest ja kirjadest avaldatud kolm köidet. Palju materjali paikneb veel digitaliseerimata kujul eri riikide arhiivides laiali. Diplomaatiliste päevaraamatute pidamisele teistes riikides viitab seegi, et ka teistel välisministeeriumitel oli vajadus teada, mis toimub igapäevaselt nende saatkondade juures.

Eesti diplomaatidele tegi päevaraamatute pidamise kohustuslikuks Ants Piip 1922. aasta 5. mail välja antud korraldusega, mis kohustas edaspidi kõiki Eesti saatkondasid päevaraamatuid pidama. Sinna pidi võimalikult oluliselt ja täpselt üles märkima kõik päeva tähtsamad küsimused, suusõnalised korraldused, läbirääkimised üksikute inimestega, eriti just välisriikide esindajatega.³ Koopiad pidid saatkonnad kord nädalas, aga mitte vähem kui kord kuus, Eesti Välisministeeriumisse saatma. Korraldus ei jäänud aga kehtima, kuna Piibu järglane välisministri toolil, Aleksander Hellat, tühistas selle ning alates 1923. aastast jäi enamikus saatkondades päevaraamatute pidamine ja koopiade Tallinnasse saatmine haruldaseks.⁴

Kui tegemist on saatkonna päevaraamatuga, siis kas seal on kirja pandud ainult saadiku või ka teiste ametnike, näiteks I sekretäri tegemised? Ants Piip on enda USA päevaraamatut koopiade saatmisel nimetanud oma päevaraamatuks⁵ kui ka lihtsalt päevaraamatuks.⁶ Arhiveeritud on need Eesti Välisministeeriumis saatkonna päevaraamatutena. Piibu 1923. ja 1924. aasta sissekannete kohta võib küll suhteliselt kindalt öelda, et tegemist on tema kirjutatud lehtedega, kuna Washingtoni saatkonnas tollel hetkel suurt ametkonda kohal ei olnud. Samuti on tema käekiri hästi ära tuntav.

Päevaraamatu kasulikkust nägi ka Oskar Kallas, kelle Londoni-aegsed raamatud on arvatavasti kõige paremini säilinud seda tüüpi dokumendid Eestis. Londonis pidas Kallas saadiku päevaraamatut edasi tihedalt ka peale 1923. aastat, edastades koopiaid Tallinna. Kallas nägi raamatutes kasu nii Eesti Välisministeeriumile kui ka kohapealse saatkonna töötajatele ning võimalikele ametijärglastele. Sinna sai üles täheldada ka vähem tähtsaid detaile, mida kohe Tallinnasse ette ei kantud, või olid ülestähendused olulised just kohapeal toimuva järjestamisel ja silmas pidamisel.⁷

³ Käsk No. 321, Väljavõte Eesti Välisministeeriumi päevakäskude raamatust, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.170, leht 13

⁴ Eero Medijainen, Oskar Kallas *versus* Foreign Office (päevaraamatute valguses), (Krista Aru, Oskar Kallas, Artikleid Oskar Kallase elust ja tööst, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu, 1998), lk. 221

⁵ Piibu päevaraamat, 03.01.1924, Poliitilised ja majanduslikud teated Ameerika Eesti saatkonnalt Ameerika sise- ja välispoliitiliste seisukorra ja saatkonna koosseisu kohta, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.379, leht 45

⁶ Piibu päevaraamat, 07.03.1924, ERA.957.12.379, leht 104

⁷ Medijainen, Oskar Kallas, lk. 222

Memuaarid on väga tihti kirjutatud autori päevaraamatute põhjal ning on siis korrastatud ja trükki antud. Isegi, kui seda pole välja toodud, on loogiline, et memuaaride aluseks on päevaraamatud. Mitmekümne aasta taguseid aegu ei mäleta keegi nii täpselt, et detailselt teatud sündmusi kommenteerida ja üles kirjutada. Näiteks saab tuua Ants Piibu enda 1934. aastal ilmunud „Tormise aasta“, mis käsitleb läbi dokumentide ja tema enda mälestuste Eesti välispoliitikat 1917.–1918. aastal. Dokumentide kasutusest on olemas loetelu, kuid mälestused pärinesid arvatavasti Piibu enda päevikutest, mille pidamisega tegeles ta ka eraviisiliselt.

Memuaarid võivad olla inimese elu kronoloogilised ülestäheldused, kuid samas käsitleda ainult teatud sündmuseid ja väga kitsast ajavahemiku. Kuna memuaaride faktid ja autori tähendused on üle kontrollitud, siis tavaliselt on seal olev info usutav, kuigi endiselt peab ka seal kainet meelt säilitama. Näiteks on Oskar Öpik (Mamers) enda raamatus „Häda võidetuile“ väitnud, et 1939. aastal olevat Jaan Tõnisson käinud Soomes Eesti okupeerimist venelastele pakkumas. Selle peale avaldasid ajalehe Eesti Post lugejad pahameelt ning saades teada, et ajalehel on dokumente, mis seda väidet kinnitavad, palusid nende avaldamist. Ajalehes ilmus Öpiku kiri Karl Selterile, kellelt ta küsis, kas tema avaldatud Tõnissoni väited on ikka tõesed, kuna Selter, kes asjaga samuti kursis pidi olema, ei olnud tema käsikirja lugedes neid proovinud ümber lükata.⁸

Seega võib siduda päevikud ja diplomaatilised päevaraamatud kui sarnase sisuga allikad, kus viimased on siiski ametlikud dokumendid ning üldiselt kindlatel teemadel. Memuaarid on kirjutatud inimeste mälestuste põhjal, ilmselt kasutatakse seal alusena nende endi päevikuid ja päevaraamatuid. Võimalik, et diplomaatide elulugudes on kasutatud ka nende kirjutatud diplomaatilisi päevaraamatuid, kui need selleks hetkeks olid salastatuse kaotanud. Arvesse tuleb võtta ka memuaaride kirjutamise aega: päevaraamatute kirjutamise hetkel puudub autoril teadmine, mida toob homme, järgmine nädal või aasta ehk kuidas tema kirja pandud sündmused arenevad. Memuaaride kirjutamisel on autoril võimalus vaadata sündmuste terviklikku pilti, näha valesid otsuseid, seisukohti ja paremaid viise eesmärkide saavutamiseks, mis on seejärel publitseerimise ja enda hea nime jaoks võimalik paremasse valgusesse panna.

⁸ Eesti Post, Lugejate kirjad, november 1959

1.2 Eesti diplomaatide ja riigitegelaste memuaarid ja päevaraamatud

1.2.1 Memuaarid

Oskar Eugen Öpik (pseudonüüm Mamers) avaldas 1957. aastal mälestuste raamatu „Kahe sõja vahel“, kus räägib enda tööst Eesti Välisministeeriumis ja välisriikides.⁹ Ta õppis 1924–1933 Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas. Eesti Välisministeeriumis pidas ta palju ameteid, olles atašee, saatkondade ametnik, Eesti Välisministeeriumi I poliitilise büroo juhataja, erinevate osakondade ülem, 1936. aastast saadik Leedus ja 1940. aastast Prantsusmaal. Raamatus käsitleb ta aastaid 1920–1936, seal vahel toimunud sündmusi nii isiklikus kui ka tööelus. Nii kirjeldab Öpik näiteks enda suhtlust noore diplomaadi Jüri Sammuliiga, kellega koos otsiti talle sobilikku naist, või kirjeldused 1. detsembri mässust. Samuti ka Adu Birki lugu Moskvas, kus Öpik ise kohal käis. Raamat on väga detailne, esitatud on eravestluste sõnasõnalisi tsitaate, kohtumiste kuupäevi, kellaegu. Paljusid isikuid on nimetatud nende tollaste hüüdnimedega (näiteks suur Schmidt ja väike Schmidt). Memuaarid annavad detailse ülevaate nii Öpiku era- kui ka tööelust diplomaadi ja Eesti Välisministeeriumi ametnikuna. Memuaaride detailsust silmas pidades võib eeldada, et kasutati isiklike päevikuid, võttes arvesse 40 aastat, mis memuaaride ilmumiseni läks.

Heinrich Laretei memuaarid „Saatuse mängukanniks“¹⁰ ilmusid 1970. aastal Lundis. Laretei õppis Tartu Ülikoolis majandust, oli põllutöö- ja siseminister. Novembrist 1926 oli ta saadik NSV Liidus, 1928 saadik Leedus. 1936–1940 oli Laretei saadik Rootsis. Oma mälestustes käsitleb Laretei oma elu alates lapsepõlvest kuni saatkonna sulgemiseni Rootsis. Eessõnas kirjutab ta, et mälestused on koostatud tema suusõnaliste lindistuste põhjal. Seda on võrreldes teiste siin toodud päevaraamatutega ka märgata: kuigi mälestused on konkreetseid, puudub neis üldiselt esinev detailsus. Loomulikult on tähtsad juhtumid, näiteks Birgiaadi saaga, paremini üles täheldatud kui teised sündmused, kuid see on inimese mälu arvestades tavaline. Hästi on Laretei kirjeldanud enda Moskvasse saadikuks asumist, maininud protseduure, mida uus saadik läbima pidi jm.

Karl Robert Pusta sulest on ilmunud „Saadiku päevik“¹¹, ilmus esmakordselt 1964. aastal. Tegemist oli diplomaadi teise mälestuste raamatuga, mis keskendub aastatele 1917–1939 ning tema tööle diplomaadina Eesti Välisministeeriumis. Pusta õppis 1904–1906 M. Kowalski kõrgemas sotsiaalteaduste koolis Pariisis ja Berni Ülikoolis. Ta oli Eesti

⁹ Mamers, Oskar, Kahe sõja vahel, (Kirjastus EMP, Stockholm, 1957)

¹⁰ Laretei, Heinrich, Saatuse mängukanniks, (A/S Abe, 1992)

¹¹ Pusta, Karl Robert, Saadiku päevik, (Olion, 1992)

välisdelegatsiooni liige ja delegatsiooni juht Pariisi rahukonverentsil. Hiljem oli ta saadik Prantsusmaal ja Belgias ning aastatel 1924–1925 oli Pusta välisminister. Pusta päevik on sisult täielikult poliitiline/diplomaatiline. Isiklikust elust ta ei kirjuta, välja on toodud ainult tööga ja poliitikaga seonduv. See on detailne, esitatud on kuupäevi ja vestlusi. Keskendatud on ka kultuurilistele seostele Eesti ja teiste riikide vahel. Näiteks kirjeldab ta, kuidas tütar Aino Pariisis soovis edasi õppida poliitiliste teaduste koolis, mille direktor teda kõigepealt poolatariks pidas. Seejärel arvanud ta, et Eesti pealinn on Riia. Lõpuks oli direktor ohtes öelnud, et neid uusi pealinnu ja riike on nii palju juurde tekkinud. Samuti kirjeldab Pusta, kuidas Prantsusmaa provintskoolid suurima heameelega võtsid vastu õpilasi, kes olid õppinud Eestis Tallinna Prantsuse Lütseumis.

August Rei avaldas mälestusteraamatu, „Mälestusi tormiselt merelt“¹² 1961. aastal. Oma esimeses (ja viimases) mälestusteraamatus kirjutab ta enda lapsepõlvest kuni Tartu rahu saavutamiseni. Rei oli teenekas Eesti poliitik, kes õppis 1904–1911 Peterburi Ülikooli õigusteaduskonnas. Ta töötas advokaadina, Eesti-Läti piirikomisjoni Eesti delegatsiooni juhina, 1932–1933 oli Rei välisminister, hiljem saadik Moskvast ja peale Rootsi põgenemist Otto Tiefi valitsusse välisminister. Rei mälestused on põhjalikud, täiendatud läbisegi tausta lisavate peatükkidega sellest, mis parasjagu on teemaks. Mälestused on kirjutatud kättesaadavate dokumentide abiga. Rei annab raamatus väga tugevaid hinnanguid toimunule, mis on võimalik, kuna räägitakse 40 aasta tagusest ajast, kus tagasivaade on juba palju selgem.

Aleksander Warma avaldas 1971. aastal oma mälestused „Diplomaadi kroonika“¹³, mis käsitleb ajavahemikku 1938–1944. Ta õppis 1910–1914 Käsmu ja Narva merekoolis ja 1921–1924 Tartu Ülikoolis rahvusvahelist õigust. Alates 1938 saadik Leedus, 1940 saadik Soomes. Warma mälestused põhinevad tema 1938.–1944. aasta päevikutel, mis on kättesaadavad ka Rahvusarhiivis. Lisaks on ta vahetute teadmiste lünkade (ehk olukordade, kus ta ise ei viibinud) täitmiseks kasutanud teisi kättesaadavaid dokumente ja protokolle. Võib öelda, et paljud sündmused põhinevadki kirjeldustel, mis seoses saadiku tööga tema laualt läbi käisid. Selline on näiteks 1944. aastal Soomes viibivate Eesti vabatahtlike lahkumise lugu.

Eduard Laamani päevikut on ajalooallikana hinnanud ajakirjas Tuna Heino Arumäe¹⁴, hiljem on need avaldatud ka muutmata kujul Akadeemias.¹⁵ Laaman oli eesti ajakirjanik, kirjanik ja

¹² Rei, August, Mälestusi tormiselt merelt, (Eesti Päevaleht AS, 2010)

¹³ Warma, Aleksander, Diplomaadi kroonika, (Eesti Päevaleht AS, 2010)

¹⁴ Arumäe, Heino, Eduard Laamani päevik lähiajaloo allikana, Tuna nr. 1–4, 2000

ühiskonnategelane. 1920–1923 oli Laaman Eesti Välisministeeriumi informatsiooniosakonna juhataja. Lisaks võib teda nimetada ka poliitikuks, ajaloolaseks ja mööndustega ka diplomaadiks. Arumäe sõnul oli Hans Kruus talle rääkinud, et 1940. aastal oli tal idee panna Laaman pensioni eest memuaare kirjutama. Loomulikult ei saanud sellest sõja tõttu asja. Arumäe on enda artiklis välja toonud, et Laaman oli erakordselt hästi informeeritud inimene, kes põhiliselt oli keskendunud Moskva poliitikale ja üldisele Venemaa olustikule. Oma informatsiooni sai ta ka läbi tutvuste inglise luures ja vene valgete esseeride käest, kellega koostöö oli „talutav“. Arumäe sõnul on näha, et Laamani puhul oli tegemist ajaloolasega, kes mõistis, et kirja panemata võib palju meie igapäevast kaduma minna. Näiteks on ta päevikusse fikseerinud tollaste riigitegelaste vastumeelsuse kirjutada Vabadussõjast ja sellega seonduvast ausaid memuaare. Ikka taheti midagi välja jätta, ennast paremast küljest näidata. Lisaks igapäevasele poliitikale on päevikus ka eravestlusi ja uusimaid venekeelseid anekdoote.

1.2.2 Diplomaatiliste päevaraamatute katked

Kõige paremini on säilinud Oskar Kallase kirja pandud Londoni saatkonna päevaraamatud ning nende analüüs on mitme uurimistöo teema. Seega piirdub töö siinkohal 1923. aasta juuli ja augusti kohta pinnapealse vaatlusega.¹⁶ Saatkonna päevaraamatud on tänu Oskar Kallase päevaraamatute pidamise traditsioonile väga hästi üles ehitatud. Iga päeva erinevad sündmused on kantud eri lehtedele ja iga leht on kuupäevastatud. Järge ja viitamist peeti päevaraamatu leheküljenumbrite abil. Selles töös on vaatluse all päevaraamatu leheküljed 1129–1160. Ka koopiote Eesti Välisministeeriumisse saatmisel viidati päevaraamatu leheküljenumbritele, mitte kuupäevadele.

Päevaraamatu juulis kirjutatud leheküljed annavad ülevaate Oskar Kallase igapäevastest tegevustest ja Londoni diplomaatilise korpuse toimetustest. Päevaraamatus on käsitletud kohalike poliitikute ja lääneeurooplaste läbikäimisi, kuid põhiliselt Baltimaade ja inglaste omavahelisi teemasid. Saadik räägib inglise parlamendisaadikute ja teiste riikide diplomaatidega Eesti ja Baltimaade olukorrast. Samuti kirjutab Kallas, et eestlaste ja inglaste kultuuriliste sidemete loomine läheb visalt ning eesti kaupmehed võiksid rohkem Inglismaal

¹⁵ Meie vastus: Eduard Laamani päevik 1922–1940, Akadeemia, nr. 7 2003 kuni nr. 10 2004

¹⁶ Väljavõtted Londoni Eesti saadiku päevaraamatust, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.374
Eesti Londoni saadiku dr. O. Kallas'e päevaraamat, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.26b

kaubelda, et arendada enda oskusi ja äri ning läbi selle Eesti seotust Suurbritanniaga. Juuli keskel sõitis Kallas puhkusele ja naasis 3. septembril. Edasine aeg oli saatkonna II sekretäri sõnul vaikne, jätkusid Balti teeõhtud. Kuna kõigi kolme riigi saadikud olid enamik ajast Londonist eemal, toimusid need ainult sekretäride seltskonnas, kus arutleti pigem üliõpilaslikel teemadel.

Londoni saatkonna päevaraamat on olemuselt kõige sarnasem Piibu USA päevaraamatuga, kuigi on rohkem keskendunud poliitikale kui Piibu oma, kus Ameerika elust ja olust on ka väga palju kirjeldusi. Kallase kirjutised on paremini organiseeritud, et neid saaks ametlikus asjaajamises kasutada. Leheküljenumbrite ning iga teema eraldi lehel süsteem annab aga informatsiooni otsimiseks parema võimaluse ja näitab päevaraamatute kompleksust.

Rahvusarhiivis on olemas väljavõtted Leedu saatkonna päevaraamatust 1922. aasta märtsist kuni maini.¹⁷ Tollal oli Leedu pealinnas Kaunases saatkonna konsul-asjur August Johannes Schmidt.¹⁸ Schmidt õppis 1914–1916 Petrogradi Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonnas, 1916 oli ta Petrogradi Vladimiri sõjakoolis ja hiljem osales I maailmasõjas. Detsembrist 1919 kuni 1923. aastani oli Schmidt sõjaväeatašee Leedus, 1921. aastast oli ta samas konsul-asjur.

Iga kuu on Eesti Välisministeeriumisse edastatud päevaraamatu olulisemad kanded, kusjuures nendes kirjeldatud jutuajamised on kirja pandud detailselt. Väljavõtted on kirjutatud trükimasinaga, seega kas originaalses päevaraamatus oli nendel kuupäevadel veel midagi välja toodud, on võimatu öelda. Selgelt on konsul-asjur edastanud Tallinnasse ainult tema arvates olulise. 1922. aasta märtsi kuni mai väljavõtted keskenduvad üldiselt ühele teemale, Varssavi konverentsile ja sellega seonduvale. Eesti konsul kaitseb ja põhjendab Varssavis alla kirjutatud lepingut, mis ei meeldi leedukatele seoses vastuseisuga Poolaga. Kohtutakse mitu korda välisministriga, et arutada Eesti ja Läti edasisi suhteid Leeduga. On arusaadav, miks just need väljavõtted on Eesti Välisministeeriumisse saadetud. Balti riikide, Soome ja Poola vaheline liit oli suure ida naabri tõttu väga tähtis ning ühise kokkuleppe nimel töötati pidevalt. Seega kulusid Eesti Välisministeeriumile ja välisministrile kindlasti ära teated ja jutuajamised välisesindustest, et rahvusvahelist poliitikat paika panna.

Läti saatkonna päevaraamatu väljavõtted pärinevad samuti 1922. aastast, oktoobrist detsembrini.¹⁹ Riia saadik oli Julius Friedrich Seljamaa. Õppis 1915–1918 Petrogradi

¹⁷ Kirjavahetus Eesti saatkonnaga Leedus majandus- ja juriidilistes küsimustes ning väljavõtted saatkonna päevaraamatust, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.70

¹⁸ 1940. aastast Torma

¹⁹ Väljavõtted Eesti Läti saadiku päevaraamatust, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.23

Ülikooli õigusteaduskonnas. 24. veebruarist 1918 oli Seljamaa Eesti Ajutise valitsuse esindaja Venemaal. Ta oli Pihkva ja Tartu rahudelegatsiooni liige ning rahulepingute ratifitseerimiskomisjoni esimees. Jaanuarist oli Seljamaa 1922 saadik Lätis.

Ka Seljamaa päevaraamatu väljavõtted on üles ehitatud kuude kaupa ning igal kuul saadetud leheküljed sisaldavad endas tolle kuu kõige tähtsamaid kohtumisi ja tähelepanekuid. Põhilised teemad olid Eesti valitsuskriis, kusjuures Läti välisministrit ja Poola saadikut Lätis häiris kõige enam see, mis saab välisminister Piibust, kes nende sõnul oli igati korralik ja tubli inimene ning peaks kindlasti enda ametis jätkama. Samasuguseid tundeid väljendas novembris lahkuv USA saadik Evan E. Young, kes asendus saadik Frederick W. B. Colemaniga. Young tundis Piipu Londonist ning oli väga löödud, et Piip oli otsustanud välisministri kohalt lahkuda. Ta uskus siiski, et Eestis on veel tugevaid riigimehi, kes Piibu välispoliitilist kurssi jätkavad. Endiselt olid teemaks Varssavi konverents ja Balti riikide suhted. Vestluses Ernest Wiltoniga, kes oli Suurbritannia saadik Lätis, arvas viimane, et leedukad peaksid nõudest loobuma, kuna ainuke viis seda saavutada on relva jõul. Seljamaa kohtus tollal võimaliku välisministri kandidaadi Felix Cielensiga, kes oli Läti vasakpoolsete jõudude esindaja ning arvas, et poolakad tahavad kõik Balti riigid enda kontrolli alla saada. Seega tuleks võtta siht Balti riikide ja Soome vahelisele liidule. Samuti mainib päevaraamat korduvalt Rootsi saadikut, kes iga kord viis jutu Poola-vastasusele, Seljamaa sõnul oli rootslase kõige lähem kaastööline Riias just Leedu saadik. Seljamaa päevaraamatu väljavõtted on detailsemad kui Schmidti omad. Põhjuseks võiks olla lihtsalt käsitletavate teemad või Seljamaa enda täpsus. Saaks väita, et jällegi on saadetud väljavõtted ainult oluliseks peetud päevadest ning sisuks on Balti riikide rahvusvahelised suhted, nagu see oli ka Leedu puhul.

Esimese peatüki kokkuvõttena võib öelda, et päevikud on personaalsed kindlas ajahetkes kirjutatud tekstid, mis võivad käsitleda eri teemasid inimese elus. Nende kirjutamisel pole inimene teadlik tulevikust. Diplomaatilised päevaraamatud on päevikutega sarnased, kuid on mõeldud mitte personaalseks kasutuseks, vaid teistele lugemiseks. Nende sisu on reguleeritud, sisaldades kindla saatkonna või saadiku igapäevaseid tööalaseid tegevusi eesmärgil märkida üles diplomaatiline suhtlus ja tegevus kas saatkonna enda tarbeks või Eesti Välisministeeriumi teadmiseks. Seda näitavad ka katked Eesti saatkondade päevaraamatutest. Mõlemad kirjutised on enda iseloomult subjektiivsed ehk sõltuvad kirjutaja vaatenurgast. Diplomaatilised päevaraamatud on enda sihtgrupi erinevuse tõttu neutraalsemad ja vähem isikulised, kui seda on tavalised päevikud. Memuaarid algavad sealt, kus päevikud lõpevad

ehk tagantjärgi parandatud päeviku sissekanded on tegelikult juba memuaarid. Need on inimeste mälestuste ja tihti just päevikute alusel hilisemalt kirja pandud ja korrastatud, üldiselt faktiliselt parandatud ja hilisemate teadmistega täiendatud.

Kui vaadelda ilmunud memuaare, Eduard Laamani päevaraamatut ja diplomaatilisi päevaraamatuid, võiks välja tuua järgnevad sarnasused ja erinevused. Memuaaride puhul oli näha, kas aluseks on olnud varasemad päevikud või mitte. Laretei tõi alguses välja, et raamat põhineb tema enda mälestustel, Pusta ja Warma puhul on teada, et aluseks on nende päevikud. Vaadates Rei ja Öpiku memuaaride detailsust, peaks ka seal eeldama, et aluseks on päevikud. Samas detailsus varieerus ning osa sündmusi olid detailsemalt kirjeldatud kui teised. Teisalt ei saa kuupäevalises täpsuses need vastu päevaraamatutele, mis on juba olemuslikult täpsemad, kuigi nõuavad tagantjärgi lugedes ka rohkem analüüsi. Laamani päevaraamat oli segu poliitilistest faktidest, isiklikest tähelepanekutest, igapäevajuhtumistest, anekdootidest jm. Samas diplomaatilised päevaraamatud keskendusid saatkonnale ja asukohariigis toimuvale ilma liigsete kirjutajapoolsete hinnanguteta, olles pigem ülestähelduste säilitamiseks kui sügavad analüüsid.

2. Eesti ja USA diplomaatiline vahekord enne 1924. aastat

2. veebruaril 1920. aastal sõlmitud Tartu rahuleping ja Nõukogude Venemaa tunnustus *de iure* andis küll noorele vabariigile rahu, kuid mitte kindlust. *De iure* tunnustused puudusid suurriikidelt, sealjuures ka USAlt. Vabadussõjas oli võetud laene ja märkimisväärne kogus sellest USAlt. USAs aga tollel hetkel veel ametlik diplomaatiline esindus puudus ning asjaajamine oli raskendatud. Tegelikult olid katsed USAsse esindaja määrata alanud juba 1918. aastal. Algselt prooviti saata 1918. aasta suvel Eduard Virgo ja Ferdinand Kull. Kull taotles Stockholmi USA saatkonnast sissesõiduluba, mida algselt isegi lubati. Asi jäi venima peale Kulli solvumist välisdelegatsiooni juhtide peale. Arvati, et parem mees tööks oleks võib olla Virgo, kes oli hea sulesepp, aktiivne suhtleja ja valdas inglise keelt. Plaani peeti kuni sama aasta novembrini, kuid sellestki sõidust ei saanud asja.²⁰ 1918. aasta lõpul prooviti ühendust saada USAs elava Peeter Speegiga, millest samuti midagi välja ei tulnud.²¹

1920. aasta septembris taotles konsuli nimetust Peeter A. Pabstel, kes välisminister Ado Birgile kirjutab, et ta on Washingtonist esindusloa juba saanud. Birk uuris selle kohta USA esindajalt Eestis, kes vastas, et see pole õige informatsioon. Kuna Pabstel oli juba alustanud USAs passide väljastamist Eestisse reisimiseks, siis esialgu tema teeneid kasutati. Lugu lõppes, kui leedukatelt saadi info, et Pabstel on tegelikult enamlastega seotud ning tema väljastatud lubadega oli saabunud kommuniste Eesti pinnale. Seepeale lõpetati Pabsteli teenete kasutamine.²²

Esimene ametlik esindaja USAs oli Nikolai Köstner, kes oli varasemalt olnud valitsuses kaubandus-tööstusminister, ta oli Eesti rahudelegatsiooni liige Pariisi rahukonverentsil ja Eesti kaubandusesindaja Londonis. Lisaks peeti Köstnerit sobivaks, kuna ta oli varasemalt juba ameeriklastega kokku puutunud. Samuti oli ta tegelenud ARA (Ameerika abiandmise administratsioon) viljaostuga, millest kujunes ka üks osa Eesti võlast. Köstner saabus New Yorki 13. juulil 1921. aastal, olles konsulaaragendiks nimetatud 1. mail 1921.²³ Ametlikult ei nimetanud USA Köstnerit kunagi diplomaadiks, jäädes nende jaoks endiselt komandeeritud ametnikuks. Faktiliselt hakkas Eesti konsulaat juulis 1921 siiski tegutsema. Ameeriklased pidasid teda ebaausaks ja ebakindlaks inimeseks, seega koostöö temaga teisel mandril väga ei

²⁰ Piirimäe Kaarel, Kuldkepp Mart, Ameerika sajand, USA ja Eesti suhete sada aastat, (Tartu Ülikooli Kirjastus, 2022), lk. 53–54

²¹ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 58–59

²² Piirimäe, Kuldkepp, lk. 66–67

²³ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 69

sujunud.²⁴ 5. mail saadetud kirjas andis Piip Kõstnerile kolm ülesannete põhisuunda: poliitilised, konsulaarjuriidilised ja majanduslikud. Poliitiliste all mõeldi Eesti *de iure* tunnustamist USA poolt nii kiiresti kui võimalik. Piibu põhiline hirm seisnes selles, et ilma USA tunnustuseta võivad venida ka teiste Euroopa riikide tunnustused. Juriidiliselt oli esmatähtis seista vabariigi kodanike õiguste eest, mida raskendas passiolukord, sest väliseestlased elasid veel Venemaa passidega. Majanduslikult anti talle ülesandeks uurida Eesti võla suurust, selle tagasimaksmise olukorda ja võimalusi selle kustutamiseks, lisaks ka võimaliku kaubandusleppe sõlmimist.²⁵

Kõstneri ajal tõusis juhtivaks teemaks Eesti *de iure* tunnustamine. Just tunnustuse küsimus oli määrav ka võlga seoses. Nimelt tuli ühel hetkel Kõstneril idee kolida konsulaat USA poliitikute survestamiseks koos Läti ja Leeduga Kanadasse, sest siis oleksid Ameerika ärimehed pidanud enne Euroopa teekonda läbi minema ka Kanadast. Plaanist midagi välja ei tulnud.²⁶

Tunnustamise küsimus arenes visalt hoolimata nii Kõstneri ja teiste baltimaalaste tööst Ameerika poliitikute mõjutamisel kui ka suurematest geopoliitilistest otsustest kuni 1922. aasta kevadeni, mil hakkas muutuma Ameerika ringkondade arvamus. Teised võimalikud põhjused võisid olla seotud näiteks Leedu järeleandmisega Poolale vabalt laevatatava Neemeniga seoses. Viimane oli Leedu Londoni saadikul Balti riikide tunnustamise üks põhipunkt. Eesti sõjaväeatašee Londonis Sergius Riis väitis aga, et tema projekt oli USA kohta ajalehtedes nende jaoks kompromiteeriva sisu avaldamine, mille ärahoidmiseks kiiremas korras Eestit tunnustati.²⁷

Eestit tunnustati *de iure* juulis 1922. aastal, kusjuures Kõstner vahetati välja vaid loetud päevad enne tunnustamist. Edasi juhtis ajutiselt konsulaati Hans Leoke²⁸, kes oli USA värskelt ülikooli lõpetanud. Ta oli varasemalt lõpetanud kaubanduskursused Riias ja Peterburis, reisinud Hiinas, Jaapanis, Indias ja Jaava saarel, Leoke oli vabatahtlik I maailmasõjas, 1921–1922 õppis ta New Yorgi Columbia Ülikoolis. 1921. aastast oli Leoke peakonsuli sekretär. Eesti Välisministeerium ei andnud Leokesele mingil põhjusel ametlikke volitusi, mida viimane küll enda kirjades tungival soovis. 9. novembril saadetud kirjas teatas

²⁴ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 69

²⁵ Piibu instruksioonid Nikolai Kõstnerile, Instruksioonid Eesti esindusele Ameerikas. Poliitiline informatsioon Ameerikast. Kirjavahetus Eesti esindusega Ameerikas ja mitmesuguste isikutega konsulaadi üleviimise kohta Kanadasse, passide viseerimise ja teistes küsimustes, Rahvusarhiiv, ERA.957.11.721, lehed 3–5

²⁶ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 69–70

²⁷ Medijainen, Saadiku saatus, lk. 254

²⁸ Teine Tulemine, Taasiseseisvunud Eesti Välisesindused, (Eesti Välisministeerium, 2003), lk. 51

ta, et Washingtonis tunnustati ametlikult Leedu ja Läti esindusi USAs ja sama oodati ka Eestilt. Pikk viivitamine pidi tooma ainult kahju, samuti olid olnud riigidepartemangu ametnikud pettunud, kuna neile tundus, et oli tunnustatud riiki, kes ei saanud aru, kui tähtis see on.²⁹

Eesti ametliku esinduse ülesseadmise järgmise vaatuseni läks aega 1923. aasta septembrini, kui see uuesti teemaks võeti. Valitsuse otsusega seati sisse saadiku, I sekretäri, ametniku ja tõlgi kohad saatkonnas, säilitati ka New Yorgi konsulaadi kohad.³⁰ 3. novembril tegi välisminister Friedrich Akel vabariigi valitsusele ettepaneku: „Nimetada Ants Piip erakorraliseks saadikuks ja täieõigusliseks ministriks Põhja-Ameerika Ühisriikide Valitsuse juurde.“ Selle kinnitasid 7. novembril riigivanem Konstantin Päts ja riigisekretär Karl Terras.³¹ I sekretäriks ja mitteametlikuks sõjaväeatašee kohusetäitjaks sai Viktor Mutt, abiliseks määrati Johan Piigert.³² Mutt oli Vabadussõja kangelane, kes oli 1919. aastast lõunarine ja 2. diviisi staabiülem ning osalenud sõjalise eksperdina Tartu rahuläbirääkimistel. Mutt töötas aastatel 1923–1932 USAs, 1924. aastast New Yorgis konsulina, hiljem asjurina ja peakonsulina.

Piibu peamiseks ülesandeks kujunes Eesti kaheosaline võlg USA ees.³³ Esimene neist oli Ameerika abiandmise administratsioonile (ARA), mis tegutses Euroopas aktiivselt 24. veebruarist 1924. Varsti otsustati anda Eestile toiduabi krediidi alusel, 10. mail 1919 sõlmiti raamleping, millega kohustati vastu võtma kõik ARA toiduained ja maksma nende eest dollarites või andma tagatiseks valitsuse võlakirju. Võlakiri, mis valitsus katteks esitas, pidi olema väljamakstud 1921. aastaks. Pärast intresse, maksmisega hilinemist, riknenud toiduainete mahakandmist, kujunes võla lõppsummaks 1 785 767,72 dollarit, mis fikseeriti 1925. aasta seisuga.³⁴ Teine osa oli pärit maha müüdavatest Ameerika sõjaladude jääkidest, mida samuti laiendati teistele riikidele, kus teatud juhtudel müüdi kaupa riikide asemel äriühingutele, seda ka Eesti puhul. Selleks asutati OÜ Revalis, mille omanikud olid Eesti valitsuse esindajatena Aleksander Puhk ja Rein Eliaser (asendus hiljem Alfred Sinisoffiga) ning Ameerika äriees Max Rabinoff. OÜ Revalise ostude tagatiseks andis valitsus välja

²⁹ Hans Leokese kiri välisministrile, 09.11.1922, Poliitiline informatsioon Eesti konsulaadilt New Yorgis Ameerika Ühendriikide ja Eesti kohta ning väljavõtted „The New York Times’ist“ samas küsimuses, Rahvusarhiiv, ERA.957.12.309, lehed 69–71

³⁰ Medijainen, Saadiku saatus, lk. 255

³¹ Välisministri ettepanek ja Vabariigi Valitsuse otsus prof. Ants Piip’i nimetamise kohta erakorraliseks saadikuks ja täieõigusliseks ministriks Põhja-Ameerika Ühendriikidesse, Rahvusarhiiv, ERA.31.3.14088, leht 5

³² Medijainen, Saadiku saatus, lk. 256

³³ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 116–117

³⁴ Pihlamägi, Maie, Eesti 1919. aasta sõjavõlg Ameerika Ühendriikidele ja selle kustutamine, Acta Historica Tallinnensia, 2014, nr. 20, lk. 134–135

kolm võlakirja väärtuses 15 miljonit dollarit. Esimese võlakirja tasumise aeg pidi olema 1922, teine 1923 ja viimane 1924. Seoses osa kaupade halva kvaliteedi, varguste ning kaubalaeva Ernst Russi uppumisega vähenes võlahulk mõnevõrra, nii et 1919. aastal oli võla summa 12 213 377,88 dollarit, kokku ligikaudu 14 miljonit dollarit. Lähinaabritega võrreldes oli see mitu korda suurem, Soome võlg oli 9,2, Läti 5,9 ja Leedu 6,2 miljonit dollarit.³⁵ Hiljem on võla eksisteerimist siiski positiivseks loetud, kuna nüüd tekkis USAI reaalne vajadus Eestit *de iure* tunnustada.³⁶

USA poliitika oli Piibu saabumisel väga huvitavas seisus. 2. augustil 1923. aastal oli surnud 1921. aastal ametisse asunud 29. president Warren G. Harding. Kohe peale surma arvati, et mehest saab üks mäletatumaid presidente, kuid järgnevatel aastatel välja tulnud skandaalid, nii korrupsioonist ametipostil kui ka eraelus, kustutasid tema hea maine täielikult.³⁷ Näiteks ei hoolinud president põrmugi kehtestatud kuivast seadusest, jätkates enda tavaliste tarbimisharjumustega. Veel suurem probleem oli tema valitsuses lohkav korrupsioon, kus altkäemaksu võtsid paljud. Kõige tuntum neist oli siseminister Albert Fall, kellega seotud Teapot Dome'i skandaal tuli päevavalgele 1924. aasta alguses.³⁸

Tema järglasele asepresident Calvin Coolidge'ile ei ennustatud suurt edu, kuna Harding suri populaarsena ja Coolidge oli asepresidendina olnud peaaegu märkamatu. Coolidge'i tegutsemine, või pigem selle puudumine, muutis varsti ameeriklaste meelt. Juhtimisel oli tema põhimõte: ära kunagi tee midagi, mida keegi teine saaks sinu jaoks teha. Coolidge oli väga edukas kõneleja ja esineja, mille tõttu ta kindlustas endale ka teise ametiaja.³⁹

Coolidge'i ametiaja alguses oodati temalt julgeid otsuseid, maksude vähendamist või võlgade kustutamist, mida aga ei tulnud. Presidendi juhtimisel säilis pragmaatiline ja kongressi piiranguid arvestav välissuhete juhtimine kogu järgmise kümnendi. Coolidge polnud kunagi reisinud väljapool USA-d ega tundnud selle vastu ka vähimatki huvi. Isegi peale presidendiks saamist, ei plaaninud ta enda puudujääke parandada. Selle asemel pani ta välispoliitika eest vastutama oma ala eksperdid, keda kuulas ilma kireta, otsides parimat lahendust.⁴⁰

³⁵ Pihlamägi, lk. 137–140

³⁶ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 62–63

³⁷ Payne, Phillip G., *Dead Last: The Public Memory of Warren G. Harding's Scandalous Legacy*, (Ohio University Press, 2008), lk. 1–2

³⁸ Payne, lk. 5

³⁹ Ferrell, Robert H., *Calvin Coolidge, the Man and the President*, (John E. Haynes, Calvin Coolidge and the Coolidge Era: Essays on the History of the 1920s, Library of Congress, 1997)

⁴⁰ Stephen A. Schuker, *American Foreign Policy*, (John E. Haynes, Calvin Coolidge and the Coolidge Era: Essays on the History of the 1920s, Library of Congress, 1997)

3. Ants Piibu päevaraamat

3.1 Päevaraamatu stiilist

Võrreldes esimeses peatükis käsitletud allikatega võib öelda, et Ants Piibu USA päevaraamat on kindlalt diplomaatiline päevaraamat. Kõige rohkem sarnaneb ta Oskar Kallase kirjutatuga, kuid samas võib sarnasusi leida ka Laamani päevaraamatuga, kui arvata välja isiklikud arvamused, üles kirjutatud anekdoodid ja muu. Nagu Schmidt, Seljamaa ja Kallase päevaraamatutes, saab ka siin jälgida poliitiliste ja diplomaatiliste sündmuste arengut. Kuigi diplomaatiliste päevaraamatute sisu oli suhteliselt konkreetne ning nendes kajastatavad teemad olid ette määratud, on iga tekst siiski natukene erinev. Piibu päevaraamatu puhul võib välja tuua, et tegemist on käsikirjalise tekstiga, mida Piip kirjutas igapäevaselt. Erinevalt Oskar Kallase päevaraamatust ei sorteerinud Piip kõiki teemasid eraldi lehekülgedele ega nummerdanud neid lehekülgi, ainuke järjekorrasüsteem oli vastavalt kuupäevadele. Iga teema koos isiklike kommentaaridega oli paigutatud eraldi lõiku. Tihedamate päevade puhul, näiteks 31. detsember 1923, mil Piip enda volikirja üle andis, on esimesele leheküljele tehtud ka kogu päeva tegevustest lühikokkuvõte. Sellele järgnevad detailsemad selgitused päevasündmustest. Üldiselt märgib Piip iga kokkusaamise juurde kellega, kus ja millal see toimus, kas tegemist on lõuna-, õhtusöögi, teejoomise, ametliku vastuvõtu või millegi muuga, kas kohtumine oli restoranis, mõnes saatkonnas, senatis, kongressis või kuskil mujal. Rohkem käsitleb Piip Eesti ja USA vahelisi teemasid ning teiste riikidega toimuv diplomaatiline suhtlus jääb päevaraamatus tahaplaanile.

Sissekanded tegevustest on ka neist päevist, kui Piip niisama Ameerika eluoluga tutvumas käis. Näiteks kirjutab ta, et 25. detsembril 1923 oli kogu linn kinni ning ta käis koos kaaskonnaga New Yorki uudistamas. Piip kirjutab, et linn oli vaikne, kõnniti mööda 5. avenüüd, alates 34. tänavast kuni 67ni, Central Parkist läbi otse Broadway tänavani ja tagasi hotelli. Kirjeldusi on ka Ameerika maapiirkondadest, maanteedest ja taludest.

3.2 Ants Piibu reis USAsse

Päevaraamatu esimene sissekanne on tehtud 4. detsembril 1923 aastal, kui Piip koos kaaskonnaga Riiga jõudis. Jaamas võttis neid vastu USA saadik Eestis, Lätis ja Leedus Frederick W. B. Coleman, kes oli ametisse asunud 1922. aastal. Samal päeval aga külastati Riias asuvat USA saatkonda, kus vahetati komplimente ja arutati põhiliselt Eesti ja Ameerika

vahelisi kaubandussuhteid.⁴¹ Miks võeti Piip juba Riias nii pidulikult vastu? Esiteks, Piibu suundumine USA asjade ministriks oli teada juba mitu kuud varem. Sellest kirjutasid Eesti ajalehed ja vastavalt diplomaatilisele normile oli see ka varasemalt USA poolega kokku lepitud. Selline kokkulepe tollal sai käia ainult läbi kohaliku esindaja ehk saadik Colemani.

Reis rongiga Berliini jätkus 6. detsembril ning seal peatuti päevaks, kuna samal päeval jätkuvale reisile ei õnnestunud pileteid saada. Vahepeatust tehti veel Kölnis, kus jälle rongi vahetati ja sealt edasi sõideti Pariisi, kuhu jõuti 8. detsembril. 9. detsembri õhtul jõudis Pariisi tagasi ka Kaarel Robert Pusta, kes oli 1921. aastast Prantsusmaa ja Itaalia saadik. Koos Pusta ja Julius Seljamaaga arutati eesti koolipoiste läbi kukkunud püüdu Prantsusmaa koolides õppida. Piibul oli kahju, et see üritus vett vedama läks, samas kui Skandinaavia riigid sellega hakkama said.⁴² Sedasama teemat ka kommenteeris Pusta oma mälestustes, kuidas just lütseumi taustaga õpilasi saadeti Prantsuse maakoolidesse.

12. detsembril kell neli sõitis Piip Londonisse edasi, 10. detsembril kirjutas ta päevaraamatusse, et 240 naela kahe laevapileti eest on hind, mida ta ei nõustu maksma. 13. detsembril ostis Piip ära laevapiletid USAsse, makstes kõigi nelja eest kokku 240 naela. Piip kauples hinda poole võrra odavamaks. Kui veel paar päeva tagasi taheti ainult tema ja kaasa eest 240 naela, siis nüüd sai ta selle rahaga juba kõik neli piletit.

Londonis suhtles Piip ka sealse Eesti saadiku Oskar Kallase, Briti sõjaväelaste ja teistega. 13. detsembril oli ta Oskar Kallase juures lõunal, arutati võla küsimust, arvati, et täielik kustutamine on võimatu, loodeti Briti tingimused saavutada. 14. detsembril lõunatas ta Briti kindraliga, kellega arutati Inglise ja Balti sõjaväelisi suhteid. Räägiti, et oleks hea kui, Balti riikide väed oleksid brittide tasemel, sest siis oleks neil võimalik Baltimaadesse suuremaid latusid ehitada. Selle plaani jõustumiseks oli vaja, et autoriteetsemad sõjaväelased sõidaks Baltimaid külastama. Piip lubas sellest Laidonerile kirjutada.⁴³

Londoni Waterloo jaamast sõideti 18. detsembril Southamptonisse, kust Piip asus koos kaaskonnaga 1914. aastal teenistust alustanud ookeaniaurik Aquitania pardale. Aquitania oli konkurentidest küll aeglasem ja suurem, kuid kõige luksuslikum.⁴⁴ Miks Piip sõitis välja Inglismaalt, aga mitte mõnest teisest Euroopa riigist, kust aurikud samuti USA poole teele läksid? Arvatav põhjus oli Piibu plaan külastada ka Suurbritanniat, kus ta oli 1918–1920

⁴¹ Piibu päevaraamat, 04.12.1923, ERA.957.12.379, lehed 45–46

⁴² Piibu päevaraamat, 06.12–11.12, ERA.957.12.379, lehed 45–50

⁴³ Piibu päevaraamat, 13.12–14.12, ERA.957.12.379, lehed 52–53

⁴⁴ RMS Aquitania, <https://www.greatoceanliners.com/rms-aquitania>, [külastatud 24.08.22.]

välisdelegatsiooni raames saadik ja kus tal oli seetõttu palju tutvusi. Londonis oli ka hea võimalus uurida ees ootava USA olukorra kohta, eriti just diplomaatiliste läbirääkimiste küsimuses. Teiseks põhjuseks olid ilmselt Piibu erahuvid Inglismaal. Nimelt on varasemalt mainitud Oskar Kallase päevaraamatus, et Piip oli 1923. aasta suvel Suurbritannias käinud just eraäri tõttu.

„Nagu vaataks üles Oleviste kiriku otsa ja lõpu pole näha,“ kirjeldas Piip laeva. Majad kai peal näevad väiksed välja ja samuti on puksiirilaevad kääbused. Piip mõtiskleb selle üle, mida küll arvavad 3. klassi reisijad, kui nad ülemiste korruste toretsemist näevad. Reisist kirjutab Piip, et päevad on rahulikud, midagi peale vee vaadata pole, kui välja arvata mõned mööduvad laevad. Elu laeval oli paigas: fikseeritud söögiajad, toit oli 1. klassi vääriline, saadaval olid lehed ja vajadusel sai välisilmaga suhelda telegrammi teel. 22. detsembril tähistati laeval jõululauapäeva, kokku kutsuti kõikide reisiklasside lapsed, keda oli sada, ja jagati kingitusi. Öhtul pidi toimuma suures *lounge*'is ka jõulusööming, kuid Piip polnud kindel, milliseid roogasid pakutakse, arvestades kõikide erinevaid tavasid.⁴⁵

24. detsembril jõudis Piip laevaga New Yorki. Sadamasse olid talle vastu tulnud New Yorgi konsulaadi konsul HansLeoke ja Eesti seltsi Edu liikmed. Sadamast viisid Eesti ja Ameerika lippudega ehitud autod Piibu Waldorf-Astoria hotelli. Öhtul toimus seltsi korraldusel ka õhtusöök Piibu kui esimese Eesti saadiku auks Ameerikas. 26. detsembril saabus ta lõpuks enda sihtpunkti, Washingtoni. Reis võttis kokku kolm nädalat ja kaks päeva. Piip sõnab, et kuigi reis oli heas seltskonnas ja üpris mugav, pole selle maa maha sõitmine mitte mingi lõbu ning mõtiskleb taas kord selle üle, kui palju raha sellele on kulunud.⁴⁶

Reisikirjeldused päevaraamatu esimestel lehekülgedel tunduvad ootamatud, kuid lugedes saab varsti selguse, miks Piip pidas nende kajastamist oluliseks. Reis USAsse oli tollal pikk ning vahepeatusi tuli teha palju. Samas andis see võimaluse peatuda eri Eesti esindustes, kohtuda teiste diplomaatide ja esindajatega. Välistada ei tohi ka isiklikke huve, mis ametliku päevaraamatu lehekülgedele ei jõudnud. Nendeks võisid olla ärihuvid või soov kohtuda tuttavatega, keda USAs viibimise kestuse teadamatuse tõttu pikalt ei näinud. Piibu puhul võib ka välja tuua, et reisi korraldamine, piletite ostmise ja sihtkohta jõudmine oli saadiku enda teha ning seda ei organiseeritud talle ette.

⁴⁵ Piibu päevaraamat, 18.12–21.12.1923, ERA.957.12.379, lehed 57–59

⁴⁶ Piibu päevaraamat, 24.12–26.12.1923, ERA.957.12.379, lehed 60–62

3.3 Piibu diplomaatiline tegevus USAs

27. detsembril kohtus Piip Ameerika Ühendriikide Riigidepartemangus härra Evan E. Youngiga, kes oli aastatel 1920–1922 USA diplomaatiline esindaja Balti riikides ning puutus seal tihedalt kokku ka Piibuga, kes oli tollal välisminister. Young oli Balti riikide iseseisvuse pooldaja, kes 1922. aasta aprillis kirjutas ka aruande Balti riikide tunnustamise vajadusest. Peale seda suundus ta tagasi USAsse, kus võttis üle riigidepartemangu Ida-osakonna juhtimise, mille mõjualasse kuulusid ka Balti riigid.⁴⁷ Youngil oli ülimalt meeldiv Piipu taas kord näha ja võimalik nüüd üles näidata sama külalislahkust, mida ta koges Baltimaades. Young tutvustas Piibule kohalikku protokollit ja avaldas heameelt, et Piip Washingtonis saatkonna sisse seab, kuna lätlased olid enda oma just sulgenud. Piip näitas koopiat kõnest, mille presidendile esitab. Young kiitis selle heaks. Lisaks saatis Piip enda ära kirja koos kõne koopiaga välisminister Hughesile (Charles Evans Hughes kandideeris 1916 presidendiks, kuid ei osutunud valituks. Välisministriks tuli president Warren G. Harding valitsusse ja jätkas sellel kohal pärast tema surma, kuid lahkus president Coolidge'i täisametiaja alguses.⁴⁸). Piip lootis Hughesiga laupäeval (29.12.1923) kohtuda.⁴⁹

Järgmisel päeval teatas Young, et Piip esitleks ennast enne uut aastat, sest siis saaks ta osa presidendi uusaastatervitusest ning Hughesi lõunast. 31. detsembril kell 11 hommikul pidi ta minema Hughesi vastuvõtule ning kell kolm Valgesse Majja presidendi vastuvõtule⁵⁰. 30. detsembril käisid härra ja proua Young ka Piibu juures visiidil, räägiti põhiliselt Venemaast ja Piip pajatas anekdoote Moskvast.⁵¹

31. detsembril kell 11 läks Piip ennast välisminister Hughesile esitlema, kus pidi ootama, sest Hughes oli presidendi juurde kutsutud. Naastes Hughes vabandas, et Piibul oodata lasi, ja palus istuda. Hughes sõnas: „I am very pleased to see you here.“⁵² Piip tänas, andis välisministrile enda volituste ja kõne koopiad üle. Piip avaldas kaastunnet president Hardingu surma pärast ning tänas Ameerikat Eestile osutatud teenete eest, ilma milleta oleks tema sõnul sõjakäik võinud hoopis teine olla. Piip rääkis Vabadussõjast ja riigi majanduslikust käekäigust. Sama juttu rääkis Piip hiljem ka presidendile. Piip rääkis Hughesiga ka Eesti võla tasumisest. Hughes lubas kõik teha, mis tal võimalik, et Piibule sellega abiks olla.

⁴⁷ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 107–108

⁴⁸ Biographies of the Secretaries of state: Charles Evans Hughes, Office of the historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/people/hughes-charles-evans> [külastatud 20.04.2023]

⁴⁹ Piibu kiri välisministrile, 27.12.1923, ERA.957.12.379, leht 186

⁵⁰ Piibu päevaraamat, 27.12–28.12.23, ERA.957.12.379, lehed 63–64

⁵¹ Piibu päevaraamat, 30.12.1923, ERA.957.12.379, leht 66

⁵² Tõlge: „Mul on rõõm Teid siin näha.“

Välisminister küsis lõpetuseks, kas Piip tunneb ennast Washingtonis hästi, millele Piip vastas, et tunneb, sest Washingtonis on nii palju tuttavaid, kasvõi osakonna ülem Young, kellega Piip välisministrina palju koostööd tegi.⁵³

Kell kolm läks Piip Valgesse Majja, et üle anda enda volitused. Kell 14.45 kohtub ta hotellis kolmanda abiministri (Third Assistant Secretary of State) härra J. Butler Wrightiga, kellega Piip Londonis koos töötas. Kahekesi sõideti Valgesse Majja. Seal võtsid neid vastu presidendi adjutantid, kes peale tutvustamist lahkusid ning tulid uuesti kell kolm koos kahe teise ohvitseriga, mille järel eskorditi Piip presidendi juurde. Seal tutvustati üksteist ja loeti ette kõned, millele järgnes vabamas vormis suhtlus. Coolidge küsis Piibult baasteadmisi Eesti Vabariigi kohta. Võrreldi riikide suuruseid, rahvaarve, toodangut ja importi/eksporti. Seejärel jutustas Piip talle lühidalt Vabadussõjast ning rahva vaprust enda riigi kaitsmisel enamlaste eest. Piip jutustas, kuidas alguses oli eestlastel ainult 300 koolipoissi, 150 püssi, paar kuulipildujat ja 20 000 saksa marka, millega enamlaste vastu mindi. Selle peale vastas president Coolidge: „You have done splendidly.“⁵⁴

1. jaanuaril kell 11 toimus presidendi juures uue aasta vastuvõtt.⁵⁵ Seda üritust oli korraldatud alates aastast 1801 ning see oli pealinna üks aasta tähtsamaid sündmusi, mida ootasid nii kohalikud poliitikud, linna kodanikud, diplomaadid kui ka teised riigimehed. Samuti oli selle juures suur roll ajakirjandusel, kuna lehed olid alati täis pilte ja kirjeldusi vastuvõtust. Traditsioon lõppes 1932. aastal, kui president Hoover pidas viimase taolise ürituse.⁵⁶

Päevaraamatu kirjeldus sellest päevast annab ka ülevaate, milline vastuvõtt välja nägi. Kell 11 rivistas tseremooniameister kõik ministrid Valge Maja suurde saali ritta, ministrite vanuselises järjekorras. Ants Piip oli ministritest teisel kohal, ainult Boliivia minister oli vanem. Enne presidendi saabumist küsis adjutant riigi nime, ei saanud Piibust aru ja ütles Mensoninan minister, Piip parandas, et Estonian. Tervitati presidenti ja tema kaasat, Piip tutvustas enda abikaasat ja Hans Leokest, sooviti head uut aastat ja vastuvõtt sai läbi. Lahkudes nägi Piip ukse juures järjekorda linnarahvast, kes ootasid, et presidendi kätt suruda. Pool üks oli lõuna Hughesi juures, kus olid kohal diplomaatilise korpuse esindajad.⁵⁷

⁵³ Piibu päevaraamat, 31.12.1923, ERA.957.12.379, lehed 67–68

⁵⁴ Piibu päevaraamat, 31.12.1923, ERA.957.12.379, lehed 70–73

Tõlge: „Teil on väga hästi läinud.“

⁵⁵ Piibu päevaraamat, 01.01.1924, ERA.957.12.379, leht 76

⁵⁶ New Years Day Receptions, <https://www.whitehousehistory.org/galleries/new-years-day-receptions>, [külastatud 24.08.2022]

⁵⁷ Piibu päevaraamat, 01.01.1924, ERA.957.12.379, leht 76

Saabumisel Washingtoni pidi Piip protokolliselt kohaselt ennast kindlasti esitama ka asepresidendile ja ülemkohtu esimehele. Seoses president Hardinguga oli presidentiks saanud asepresident Coolidge ja asepresident puudus. Siiski käis Piip 14. veebruaril visiidil kohtu esimehe ja endise presidendi William Howard Tafti juures. (Taft oli USA 27. president aastatel 1909–1913 ja ülemkohtu esimees aastatel 1921–1930. Ta oli ainuke ameeriklane, kes on pidanud mõlemat ametit.⁵⁸) Taft ja Piip rääkisid Eesti ja USA põhiseadusest. Selle peale, et Eestis peaminister ja president üks amet on, sõnas Taft, et Eesti riigivanemal peab kindlasti olema riigikogu usaldus, muidu langeb kogu valitsus. Piip kommenteeris, et see on huvitav, kuidas kogu Eesti iseärasus nii lihtsalt kokku võeti ja ilma, et endine president isegi selle peale imestunud oleks olnud. Taft ja Piip vestlesid veel eesti keele sugulusest vene keelega ja Piibu märkuse peale, et eesti keel on hoopis soome keelega suguluses, teadis Taft kohe öelda, et siis peavad eestlased ka ungarlastega sugulased olema.⁵⁹

Esimesed päevad USAs olid päevaraamatus väga detailselt kirja pandud, Piip kirjeldas erinevaid ametlikke protseduure ja käike, mille värskelt saabunud saadik pidi läbi tegema. Arvatavasti oli kirjaneku eesmärk nende säilitamine, kas tulevaste saadikute jaoks, kes saaksid enne juba protseduuriga tutvuda, või lihtsalt vestlustes oleva info säilitamiseks.

Piip pidi ennast esitlema ka kohalikule diplomaatilisele korpusele, mille kohta ütles ta enda 17. jaanuari raportis, et Washingtoni korpus on üks suuremaid siinilmas, tema oli 49. saadik. Peale teda oli saabunud veel saadik Egiptusest. Piip kirjutas, et osas saatkondades on ta juba käinud ja osas on veel vaja käija.⁶⁰ Kokkuvõtlikult võib öelda, et enamik päevaraamatus käsitletud visiite olid viisakusvisiidid enda tutvustamiseks ja palju diplomaatiliselt olulist ei räägitud. Näiteks juba 29. detsembril käis Piip Soome saadiku Aströmi⁶¹ juures, nad rääkisid Washingtonist ja selle kallidusest, korterite ja majade rendihindadest. Aström kahetses, et korteri rentis. Piibu sõnul nad poliitilist juttu ei ajanud, ta lootis võla teemadel vestelda, mille soomlased selleks hetkeks lahendanud olid.⁶² 23. jaanuaril toimusid visiidid Mehhiko, Ungari ja Salvadori saatkondadesse. Mehhiko esindajaga rääkis Piip Eesti saatkonna või vähemalt konsulaadi vajalikkusest Mehhikos, kuna Eesti laevad peatusid tihti nende sadamates.⁶³ Kui Piip soovis 25. jaanuaril külastada Boliivia saatkonda, siis polnud saadikut kodus, samuti sai

⁵⁸ William Howard Taft, The White House, <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/william-howard-taft/> [külastatud 21.04.2023]

⁵⁹ Piibu päevaraamat, 14.01.1924, Informatsioon Ameerikast, A. Piibu kõne Eesti majanduselu ja välispoliitika kohta. Eesti saadiku kiri Ameerikast Eesti – Ameerika kaubalepingu kohta, ERA.957.12.531, leht 38

⁶⁰ Piibu päevaraamat, 17.01.1924, ERA.957.12.531, leht 43

⁶¹ Leonard Aström, 1883–1939, Soome USA saadik 1921–1934. Oli juhtiv läbirääkija Soome võla asjus USAs.

⁶² Piibu päevaraamat, 31.12.1923, ERA.957.12.379, leht 66

⁶³ Piibu päevaraamat, 23.01.1924, ERA.957.12.379, leht 90

ta aru, et saadiku naine olevat leinas – seega ametlikult ei võetaks kedagi nagunii vastu. Piip kirjutas, et pole kindel, kas ta sai õigesti aru, sest ukstel ei kõneldud ei inglise ega prantsuse keelt kuigi hästi.⁶⁴

Huvitav oli Piibu arvates läbikäimine Saksa saatkonnaga, kuhu teda ja tema abikaasat aprillis tihedalt õhtusöökidele kutsuti. 1. aprilli õhtusöögi lõpuks mõtiskles Piip, kas sakslased tõesti kellegi teisega läbi ei käi (kohal olid Saksa saadik abikaasaga, Saksa nõunik, Ungari nõunik ja Piip abikaasaga) või on sakslastel mingisugune huvi Balti riikide vastu tekkinud. Järgmine lõuna oli juba 9. aprillil saadikuga, kus olid taas Piip, Bulgaaria saadik ja kohalikud Ameerika poliitikud. Piip arvab, et ju on diplomaatiline korpus nii vähe esindatud, sest ainult nemad sakslastega inimlikult suhtlevad. Piip ei rääkinud enda sõnul isegi vestluse tasemel saksa keelt, seega ei saanud tulla huvi tema vastu ka suhtlusvajadusest.⁶⁵

Kahjuks on päevaraamatus Piibu läbikäimine diplomaatilise korpusega väga põgusalt kajastatud, võrreldes teiste päevaraamatutega, mida käsitleti esimeses peatükis. Ei saa väita, et Piibu tegevus Washingtoni diplomaatilisel maastikul oleks olnud vähene, teisi saatkondi külastati ja suhtlus oli olemas, kuna külastused on üles märgitud. On täiesti võimalik, et esimese kolme kuu jooksul oligi Piibu fookus mujale suunatud või ei olnud Washingtonis diplomaatilisel suhtlusel nii suurt kaalu kui Euroopas.

3.4 Ametlike kuuraportite ja päevaraamatu võrdlus

Esimese poliitilise kuuülevaate USAst saatis Ants Piip välja 1924. aasta jaanuari kohta, olles detsembri lõpus Washingtoni saabunud. Sisepoliitiliselt annab Piip kõigepealt ülevaate, kuidas toimuvad USAs valimised. Iga kahe aasta tagant valitakse esindajate koda ning 1/3 senatist. Presidenti valitakse uuesti iga nelja aasta tagant. Valimised ise on mitmekordsed, kõigepealt esialgne ja seejärel lõplik. See loob olukorra, kus ametisse astunud kongressi liikmed juba kaks kuud peale ametis olemist alustavad esialgsete valimistega järgmise kongressi jaoks. Kõige olulisem oligi sügisel toimuv presidendi valimine, kus vabariiklastel olid kandidaadid Calvin Coolidge ja Hiram Johnson. Demokraatidel oli valikus veel palju nimesid.⁶⁶ Kellele olid need selgitused päevaraamatus mõeldud? Diplomaatilisi päevaraamatuid kirjutati just eesmärgiga anda edasi asukoha riigi igapäevast infot. Kuid Eesti diplomaatide näol oli tegemist siiski kõrgelt haritud isikutega, kes valdasid keeli ja olid

⁶⁴ Piibu päevaraamat, 25.01.1924, ERA.957.12.379, leht 92

⁶⁵ Piibu päevaraamat, 01.04.1924 ja 09.04.1924, ERA.957.12.379, lehed 151 ja 159

⁶⁶ Kuu ülevaade jaanuar, ERA.957.12.379, leht 34

teadlikud maailmas toimuvast, seega ei tohtinuks Ameerika süsteem neile väga võõras olla. Loomulikult on võimalus, et värske saatkonna saadikuna pani Piip kirja ka tõsiasjad, millest oldi juba teadlikud, et need lihtsalt ametlikult talletatud saaks.

Välispoliitikas jõudis Piibu sõnul oma loomulikule lõpule nn. Vene tunnustamise küsimus, mille arutamiseks moodustati uus senati alakomisjon, mis alustas tööd 19. jaanuaril. Hughes annab selle tööks materjalid ja vajadusel läheb ise ka tunnistusi andma.⁶⁷ Eelneval suvel oli Venemaal käinud ka senaatorite komisjon, kes enda avaldatud raportis Vene olusid ja kaubanduslikke väljavaateid väga optimistlikult kirjeldas, mille peale ülejäänud kongress ütles, et see oli kõik nende jaoks ettevalmistatud. Seda eriti olukorras, kus keegi senaatoritest polnud Venemaaga seotud ja vene keelt ei rääkinud. Balti riikidest ja nendega seotud teemadest räägiti vähe.⁶⁸

Päevaraamatusse kirjutas Piip ka 7. jaanuari senati istungist, kus Vene küsimuse üle diskuteerisid kaks vabariiklast. Esiteks Henry Cabot Lodge (senatis 1892 kuni surmani 1924. sügisel. Ta oli tuline vastane Wilsoni Versailles' lepingule⁶⁹), kes oli välisminister Hughesi mitte-tunnustamise poliitika pooldaja, sest nõukogude valitsuse soov oli USA valitsus ja riigikord kukutada. Seega ei oleks nõukogude saadiku USAsse propagandat tegema laskmine mõistlik. Teine vabariiklane William Borah (senatis 1907–1940, samuti Wilsoni vastane, tulihingeline isolatsiooni pooldaja⁷⁰) arvas, et tunnustamine pole mitte nõukogude valitsuse heakskiitmine, vaid fakti tunnustamine, et selline riigikord hetkel valitseb. Lõpetuseks sõnati, et selle üle vaidlemine on mõttetu, kuna tunnustamine on valitsuse pädevuses ning viimane on kategooriliselt selle vastu.⁷¹

Euroopa võlaküsimus muutus väga põnevaks. Laialt toonitati, et seda tegelikult pole vaja tagasi nõuda ning selle tagasi saamine pole tulu toov, ometi tõstatub teema kongressis pidevalt üles. Ühel korral oli võlakomisjoni liige ka välja öelnud, et võla tühistamine pole kunagi laual olnud. Piip andis ka teada, et oli juba rahandusminister Andrew Melloniga

⁶⁷ Piibu päevaraamat, 19.01.1924, ERA.957.12.379, leht 86

⁶⁸ Kuu ülevaade jaanuar 1924, ERA.957.12.379, leht 35

⁶⁹ United States Senate, Henry Cabot Lodge, https://www.senate.gov/senators/FeaturedBios/Featured_Bio_Lodge.htm, [külastatud 15.05.2023]

⁷⁰ United States Senate, William Borah, https://www.senate.gov/senators/FeaturedBios/Featured_Bio_BorahWilliam.htm, [külastatud 15.05.2023]

⁷¹ Piibu päevaraamat, 07.01.1924, ERA.957.12.379, leht 82

eraviisiliselt Eesti võlaasja arutanud.⁷² Oma päevaraamatus tõdes Piip juba 3. jaanuaril, et Eesti võla kustutamise lootust ei eksisteeri.⁷³

15. veebruarist 15. märtsini olid USA sisepoliitikas esikohal endiselt presidendivalimised ning sellega koos veebruari alguses alanud Teapot Dome'i naftaväljade skandaal, millest kohalikud poliitikud nüüd poliitilist kasu proovisid lõigata.⁷⁴ Vene tunnustamise küsimus polnud edusamme teinud, kuid kindlaks oli saanud, et praegune president ja välisminister enne presidendivalimisi tunnustust ei anna.⁷⁵ Oma päevaraamatus kirjutab Piip 12. veebruaril, et USA vene mitte-tunnustamise poliitika on Eestile kasulik, sest annab Eestile lisaega enda välispoliitika arendamiseks. Coolidge ja Hughes aga näevad Vene mitte-tunnustamises kasu ka USA Vaikse mere poliitika kohapealt.⁷⁶

Piip annab ka üldise välispoliitilise hinnangu, tõdedes, et viimasel ajal on USA poliitika hakanud võtma aina rohkem isoleerumise ilmet, samas aga sekkutakse endiselt teatud küsimustesse. Ühelt poolt ei taheta tegemist teha Rahvasteliidu ja Euroopa probleemidega, samas on Euroopas kinni välisvõlad, mis on väga tähtsad Ameerika rahva soosingu seisukohalt.⁷⁷

Järgneva kuu jooksul (15. märts – 15. aprill) liigub sisepoliitika endiselt presidendivalimiste lainel, üpris kindel on juba Coolidge'i kandidatuur, kuna tal on puudu ainult 61 häält vabariiklaste parteis (13. juunil teatas Piip Eesti Välisministeeriumile, et kandidatuur oli vastuvõetud rekordilise 1065 häälega, hääletas 1100 inimest⁷⁸). Demokraatidel on olukord keerulisem, kuna neil on ülesseatud juba üle 30 kandidaadi. Välispoliitika koha pealt pole Ameerika isoleerumine pealtnäha siiski nii lihtne, kui algselt arvati. Demokraadid on peale Wilsoni surma hakanud nõudma, et tema pärandit jälgitaks ja astutaks Rahvasteliidu liikmeks. Vastu võeti ka uus sisserände seadus, millega vähendatakse Euroopast sisserändajate arvu poole võrra, ja Jaapanist sisserändamine üldse keelustatakse. Seega alates 1. juulist lubati Eestist USAsse 302 inimest senise 1500 inimese asemel. Küll oli veel lubatud tulla USAsse erilubadega, mida Eestist tulijatele väljastati õppinud tööliste, üliõpilastele ja perekonnaliikmetele.⁷⁹ Sellest seadusest rääkis Piip ka tööminister James J. Davisega 16.

⁷² Kuu ülevaade jaanuar 1924, ERA.957.12.379, leht 36

⁷³ Piibu päevaraamat, 03.01.1924, ERA.957.12.379, leht 77

⁷⁴ Kuu ülevaade 15.02–15.03.1924, ERA.957.12.379, leht 38

⁷⁵ Kuu ülevaade 15.02–15.03.1924, ERA.957.12.379, leht 39

⁷⁶ Piibu päevaraamat, 12.02.1924, ERA.957.12.379, leht 109

⁷⁷ Kuu ülevaade 15.02–15.03.1924, ERA.957.12.379, leht 39

⁷⁸ Piibu kiri Eesti Välisministeeriumile, 13.07.1924, ERA.957.12.379, lehed 217

⁷⁹ Kuu ülevaade 15.03–15.04.1924, ERA.957.12.379, lehed 41–43

jaanuaril. Tööminister kiitis Eesti töölisi, kellega ta Ameerikas kokku on puutunud, tahtis Eesti tööliste, eriti just farmerite ja põllutööliste immigratsioonile lihtsamaks teha ja palus Piibul eestlastele edastada, et nad on Ameerikasse alati oodatud. Nad rääkisid Eestist ja Piip selgitas välja, et ega minister Eestist midagi erilist ei tea, ta pidavat eestlasi isegi slaavideks.⁸⁰

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et sisepoliitiliste sündmuste koha pealt täitis päevaraamat Piibu jaoks pigem samasugust ülesannet, nagu esimeses peatükis mainitud. Päevaraamatus on erinevate sündmuste areng küll tihedamalt välja toodud, seal on võimalik jälgida nende vaheetappe, aga igakuine lõppseis on esitatud aruandes. Seega polnud Eesti Välisministeeriumis päevaraamatus talletatud andmetega palju teha, informatsioon muutus ruttu ja selleks ajaks, kui päevaraamatu lehed Eestisse jõudsid, võis situatsioon olla täiesti muutunud. Tänapäeval annavad päevaraamatu lehed hea ülevaate sündmuste kronoloogiast USA poliitilisel maastikul Piibu pilgu läbi.

3.5 Eesti tsemendiküsimus

Jaauarist 1924 tegeles Piip ka Eesti ja USA vahelise ekspordi ja impordiga. Juba 31. detsembril 1923 kohtus Piip härra Fromani ja kindral Richard Coke Marshalliga. Esimene oli Poola päritolu ärimees, kellel oli kontor ka Tallinnas ning Piibu uurimise järgi pidi tegemist olema ausa ja puhta rahaga ärimehega. Fromani kohta pole kahjuks rohkem infot. Kindral Marshall oli Ameerika *contractor*'ite esindaja Washingtonis, kelle esindada olid 16 suuremat ehitusettevõtet. Marshall oli USA armee brigadikindrali auastmes, teenides Hispaania-Ameerika sõjas ja I maailmasõjas. Ta asus 1920. aastal peale armeest lahkumist juhtima Association of General Contractors of America.⁸¹ Kohtumisel toodi välja, et Eesti importis vilja, masinaid ja puusütt. USAsse oleks võinud vedada lina, tsementi ja vineeri. Uue Ameerika kapitaliga saanuks suurendada just Eesti tsemendi tootmist.⁸² Tsemendist oldi huvitatud, kuna juba 4. jaanuaril käisid Piip ja Marshall eraviisilisel lõunal Metropolitan Clubis. Kindral uuris, kas Eestist saaks aastas importida kuni 500 000 tünni tsementi. USAs oli tünni maksumus 2,35–2,40 dollarit, tünni Eestist USAsse vedu maksis 75 senti. Seega, kui Eestist saaks osta hinnaga 1,50 tünn, oleks üle vedamine seda väärt. Piip ei osanud talle Eesti tootmise maksumust välja tuua ning jutt jäi selle koha peal katki.⁸³ 20. veebruaril käis kindral

⁸⁰ Piibu päevaraamat, 16.01.1924, ERA.957.12.531, leht 40

⁸¹ Davis, Henry Blaine Jr., *Generals in Khaki*, (Pentland Press Inc, 1998), lk. 244

⁸² Piibu päevaraamat, 31.12.1924, ERA.957.12.379, leht 74

⁸³ Piibu päevaraamat, 04.01.1924, ERA.957.12.379, leht 78

Marshall uuesti lõunal. Tema sõnul toodavad nad USAs aastas 140 000 000 potti tsementi, ühe potis 94 naela. Kuid vajatakse veel rohkem, kolm osariiki olid just suured ehitusplaanid heaks kiitnud. Pott maksis kasvavate hindadega 2,85, seega kui Eestist oleks saanud poti 1,75–2 dollari eest, siis oleks Eesti tsement saanud turul konkureerida, kuid taas kord jäi Piip talle vastuse võlgu.⁸⁴

Kuna päevaraamatu kanded katkevad, tuleb tsemendiveo järke otsida mujalt. Tsemendiveo kohta on Eesti USA konsulaadi arhiivis olemas kirjavahetus. Veebruaris Marshalli ja Piibu vaheline kirjavahetus jätkus, Piip saatis talle Londonis tehtud katsed Aseri tsemendivabriku tsemendi kvaliteedi kohta, tuues välja, et kvaliteet on parem kui Inglise toodangul ja et teda on informeeritud hinnast 1,45 dollarit. Hea ülevaate annab siinjuures eesti ajakirjandus. 18. märtsil 1924. aastal annab ajaleht Kaja teada, et Piip on märku andnud Eestis toodetud tsemendile Ameerika turul koha leidmisest.⁸⁵ Sama kirjutas kaks päeva hiljem ka ajaleht Postimees, lisades, et seda tingimusel, kui Eesti tootmine nii korraldatakse, et hind on Ameerika toodangust odavam.⁸⁶ 4. aprillil saatis Piip Marshallile edasi uue kirja, kus täpsustas Aseri ja Kunda tsemendivabriku detaile ja hindu.⁸⁷ Piip vahendas kontakte erinevate USA ärimeeste ning Aseri ja Kunda tsemenditööstuste vahel. Aprillist 1924 kaob kindral Marshall kirjadest ja asendub teiste USA ärimeestega. 24. mail annab Piip Aseri juhatusele teada, et sisseveo võimalused nende pakutud hindadega (2 dollarit idarannik, 2,4 läänerannik) ei ole erilist entusiasmi kohalikes tekitanud, sest Belgiast tarnitakse 1,93 dollarit tünn. Idee oleks viia tsementi läänerannikule, kust tagasisõiduks saaks lastida näiteks vilja või puuvilla Eesti või Vene turu tarbeks.⁸⁸ Teine probleem oli tsemendiveo tollitariif, mis kaubavahetus hindu USAga tõstis. Piip uuris ka kaubandus-tööstusministrilt, et kas on võimalik tariif eemaldada. Augustis aeglustus plaan vedada Eestist tsementi ja USAst puuvilla veelgi, sest tariif ja Kreenholmi manufaktuuri Ameerika puuvilla ära põlgamine otsustasid asja Piibu sõnul ära.⁸⁹ Tariifiküsimus oli arvatavasti siiski valesti mõistmine Piibu või kellegi teise poolt, kuna 11. septembril anti Eestist siiski teada, et tsemendi import/eksport USAga on tollivaba. Sellest kirjutati ka ajalehes. 31. augustil avaldatakse Kajas juba pikem artikkel tsemendi väljaveo kohta USAsse, täpsemalt Honoluluusse Hawaiiil. Vedu teostas Norra

⁸⁴ Piibu päevaraamat, 20.02.1924, ERA.957.12.379, leht 117

⁸⁵ Kaja, 18.03.1924

⁸⁶ Postimees, 20.03.1924

⁸⁷ Piibu kiri kindral R. C. Marshallile, 04.04.1924, Kirjavahetus tsemendi väljaveo küsimuses USA-sse, Rahvusarhiiv, ERA.1608.1.174, leht 19

⁸⁸ Piibu kiri Aseri tsemendivabriku juhatusele, 24.05.1924, ERA.1608.1.174, leht 33

⁸⁹ Piibu kiri Kaubandus-tööstusministeeriumisse, 06.08.1924, Kirjavahetus tsemendi väljaveo küsimuses USA-sse; Rahvusarhiiv, ERA.1608.1.175, leht 23

kaubalaev Herkules, koormaks 34 999 tünni tsementi. Tsemendi tootja oli Aseri tsemenditehas. Ajaleht ennustab, et selle esimese veoga avaneb Eesti tsemendile ka laiem maailmaturg.⁹⁰ Huvitaval kombel pole Honolulu tehingust Piibu kirjades midagi mainitud. Küll saatis Aseri tsemendi tehas New Yorgi konsulaati tünni enda tsementi n-ö proovimiseks, mida kohalikele potentsiaalsetele tellijatele välja jagati. 1925. aastal saadetud kirjadest hakkab kooruma juba teine pilt, tsemendist huvitatuid pöördub Piibu või konsuli poole aina rohkem ning neile antakse Aseri ja Kunda tehaste kontaktid. Honolulust tuleb ka aasta hiljem teade, et Eesti tsement on väga heaks ja määrustepäraseks kuulutatud. 1925. aastal läks sinnapoole teele juba teine 6000-tonnine laevatäis tsementi.⁹¹ Arvatavasti said määravaks tollitariifi kadumine, teave Eesti tsemendi kvaliteedi kohta ja laialdasem info levik USAs.

Päevaraamatu alguses on tsemendiküsimuse käsitlemine paljulubav, mis kahjuks aga ainult esimesel kuul tähelepanu saab. Ilmselt on põhjus selles, et enamik suhtlusest toimus kirja teel, mille kohta on konsulaadi arhiivis üpris täpsed allikad. Siit tuleb ka välja päevaraamatu üks puudujääk: kirjutatakse üldiselt tegevustest, aga eelkõige asjadest, millest kirjalikku märget muidu ei jääks. Mainitakse kirjade saatmist, mõne tähtsama puhul isegi viidatakse saatmiskuupäevale, aga nende sisu ennast ei kirjeldata, kuna füüsilisel kujul on nad juba olemas. Seega võib teatud teemade puhul, nagu tsemendiküsimuses, olla ülevaatlikum kasutada hoopis kirju ja telegramme, kuna seal leiduv informatsioon on palju täpsem ja edasiviivam kui päevaraamatu oma.

3.6 Eesti Vabadussõja võlg

Pärast USAsse saabumist oli Piibu üks ülesandeid lahendada Eesti võla tagasimaksmine USAle ning sõlmida uus ja kasulik kokkulepe. Kohapeal olles asus ta ka kongressi võlakomisjoni tarbeks memorandumit kirjutama, et Eesti majandusliku olukorda selgitada ja niimoodi kergemad tingimused välja kaubelda. Memorandum valmis jaanuari lõpuks. 30. jaanuaril on Piip teinud enda päevaraamatusse sissekirjutuse, et vaatas koos P. Speekiga memorandumi uuesti üle ja tegi parandusi.⁹² 5. veebruaril kohtus Piip rahandusministriabi Eliot Wadsworthiga ja andis üle koostatud memorandumi. Palju Wadsworth ei rääkinud ega lubanud, aga mõned olulisemad Piibu välja toodud punktid lubas rahandusminister Melloniga

⁹⁰ Kaja, 31.08.1924

⁹¹ Päewaleht, 03.10.1925

⁹² Piibu päevaraamat, 30.01.1924, ERA.957.12.379, leht 97

siiski läbi arutada. Piip rõhutas taas kord, et Eesti soov on võlg tagasi maksta, aga soovitakse, et seda kasvõi osaliselt vähendataks ja intress alla 2% toodaks.⁹³

7. veebruaril anti sama memorandum ka härra Youngile. Viimane lubas aidata nii palju kui saab, kuid ütles, et pigem on asi senati komisjoni kätes.⁹⁴ 16. veebruaril rääkis Piip taas Wadsworthiga, kes ütles, et Eesti küsimus võlakomisjoni istungil arutlusele ei tule ning Piipu enda memorandumit esitlema ei kutsuta, vaid memorandum vaadatakse ainult üldiselt üle. Lõpetuseks lubas ta Piibule komisjoni *feeling*'ust teada anda. Piip lisas päevaraamatus allpool enda mõttena juurde, et kui memorandum komisjonile ei meeldi, siis tasuks kogu teemaga venitada. Piip lootis, et ehk muudab kogu Euroopa üldine olukord asja Eesti jaoks soodsamaks.⁹⁵ 18. veebruari õhtul sai Piip aga kirja, et võlakomisjon on valmis ta hea meelega ära kuulama ja leppis telefonitsi kokku, et läheb neljapäeval, 21. veebruaril nende ette.⁹⁶ Neljapäeval selgus, et komisjon on valmis pakkuma Eestile liberaalsemaid tingimusi, kuid võla summat vähendada ei saa, sest kardetakse pretsedendi loomist.⁹⁷ 29. veebruaril kohtus Piip taas komisjoniga ja nende tuju paistis tõusvat pärast seda, kui Piip oli rääkinud valmidusest kasvõi osa võlast tagasi maksta.⁹⁸ 7. märtsil seletas Piip taas Eesti olukorda ning andis komisjoni juhile üle dokumendid ja mõned tabelid, millega viimane saab rahandusminister Mellonile olukorda selgitada. Arvati, et niipea arvatavasti midagi ei juhtu, kuid lubati Eesti küsimus meeles pidada.⁹⁹ 8. aprillil teatati, et ollakse nõus sarnase lepinguga nagu tehti Soomega, kuid ei mainita Piibu palutud tingimuste leevendamist.¹⁰⁰ 10. aprillil oli Piip taas komisjoni juhi juures, kellega räägiti Soome skeemi rakendamisest. Piip soovis endiselt näha võla intresside madalamaks muutmist ning Eesti oludega arvestamist. See komisjonile ei sobinud, kuna endiselt kardeti pretsedendi tekkimist. Piip proovis siiski rõhutada, et Eesti on majanduslikult kehvemas seisus kui Soome, kuid kongressi seisukoht oli, et kui ei suudeta leppida Soome skeemi tingimustega ja neid täita, siis tuleb oodata, kuni ollakse selleks võimelised. Piip vastas, et ta soovib siiski sõlmida lepingu, mida Eesti riik täita suudaks, ning lisas, et sellisel juhul peab ta enda valitsusega pikemalt konsulteerima.¹⁰¹ 11. aprillil käis Piip uuesti Soome lepinguga tutvumas ja järeldas, et läbirääkimisi tuleb

⁹³ Piibu päevaraamat, 05.02.1924, ERA.957.12.379, leht 102

⁹⁴ Piibu päevaraamat, 07.02.1924, ERA.957.12.379, leht 106

⁹⁵ Piibu päevaraamat, 16.02.1924, ERA.957.12.379, leht 113

⁹⁶ Piibu päevaraamat, 19.02.1924, ERA.957.12.379, leht 116

⁹⁷ Piibu päevaraamat, 21.02.1924, ERA.957.12.379, leht 118

⁹⁸ Piibu päevaraamat, 29.02.1924, ERA.957.12.379, leht 126

⁹⁹ Piibu päevaraamat, 07.03.1924, ERA.957.12.379, leht 134

¹⁰⁰ Piibu päevaraamat, 08.04.1924, ERA.957.12.379, leht 158

¹⁰¹ Piibu päevaraamat, 10.04.1924, ERA.957.12.379, lehed 160–164

pikendada. Eesti riigile oli 320 000 dollarit aastas maksta üle jõu käiv.¹⁰² Kusjuures 13. aprillil kirjutas Päewaleht, et Piip sai Ameerikas võla osas tähtsate isikutega kokku ning ametlike läbirääkimisteni pole palju jäänud.¹⁰³

1924. aasta aprilli lõpuga päevaraamatu sissekanded lõppevad ja võla küsimust puudutatakse vilksamisi veel ainult osas 1925. aasta kuu kokkuvõtetes. Novembris 1924 sõlmisid võla kohta lepingu poolakad, mille tingimustele ka eestlased ja lätlased kandideerima hakkasid. Jaanuaris 1925 kirjutas Piip, et võlakomisjon Eesti võla kiiret maksmist ei soovi ning on valmis sarnaselt Poolaga samuti 10 aastat vajatud moratoriumi andma. Aprillis läbirääkimised jätkusid. 1. aprillil sai teatavaks, et võlg oli 31. detsembri 1924 seisuga 17 832 664 43 dollarit.¹⁰⁴ Augustis jõudsid lõpuni Belgia võla läbirääkimised ja lätlased alustasid enda läbirääkimistega, 24. septembril jõudsid ka need lõpuni. Septembris andis Piip teada, et Eesti läbirääkimised ei edene, sest ameeriklased toovad Eesti-Suurbritannia lepingust välja soodsamaid tingimusi brittidele, kui neile pakutakse.¹⁰⁵

4. oktoobril tõstatas Eesti ajakirjanduses võla teema Postimees, kus küsiti, kui kaugel asi on. Lätlased suutsid paari kuuga võlaasjad korda ajada, kuigi saadik USAsse alles 1925. aastal saadeti ning samuti olid kuuldused, et Prantsusmaa on varsti lepingut sõlmimas. Eesti võla teemat oli Piip seal juba pea kaks aastat ajanud, aga tulemusi polnud näha.¹⁰⁶

28. oktoobril 1925 sõlmiti uus leping, mis lubas võlga maksta tagasi väiksemas mahus, kui leping ette nägi, eeldusel, et puudujääke hakatakse tasuma alates 1930. aastast. Esimesed kümme aastat oli intress 3% ja alates 1930. aastast 3,5%. Võlg pidi olema tasutud 1984. aasta 15. detsembriks.¹⁰⁷

Võla kohta pakuvad päevaraamatu leheküljed lisainfot, mida arvatavasti lihtsalt vajadusest igakuistes raportites ei mainitud. Päevaraamat näitab, kui kiiresti info muutuda võis, ning pakub ülevaadet Piibu esimestest püüdlustest Eestile läbirääkimiste teel võimalikult soodne positsioon kindlustada. Päevaraamatust selgub ka üpris kiiresti, et lootust laenu kustutada ei ole ning ka lootused Soome lepingust soodsamatele tingimustele kaovad peagi. Piip proovis asja edendada teistes suundades, kuid asjade käiku ei suutnud mõjutada ka härra Young.

¹⁰² Piibu päevaraamat, 11.04.1924, ERA.957.12.379, leht 167

¹⁰³ Päewaleht, 13.04.1924

¹⁰⁴ Kuu ülevaade aprill 1925, Informatsioon Eesti esinduselt Ameerikas Ameerika poliitiliste ja majanduslike küsimuste kohta, Rahvusrhiiv, ERA.957.12.558, leht 14

¹⁰⁵ Kuu ülevaade august 1925, ERA.957.12.558, lehed 61–63

¹⁰⁶ Postimees, 04.10.1925

¹⁰⁷ Vabariigi Valitsuse otsus Eesti Vabariigi ja Ameerika Ühendriikide vahel võla kohta sõlmitud kokkuleppe ratifitseerimise kohta, ERA.31.3.5188

Piibu arvamus, et sügisesed valimised võivad asjade käiku mõjutada, võib mingis osas vastata tõele. Kuuaruannete lõppu ilmusid päevaraamatu väljavõtted uuesti just 1924. aasta lõpus ja 1925. aasta alguses. Samas on Maie Pihlamägi enda artiklis väljatoonud, et pigem viivitasid läbirääkimistega eestlased ja teised kaks Balti riiki ise, septembrist otsiti juba võimalusi ka uue laenu saamiseks, millega plaaniti marga kursi kindlustada. Kolmanda põhjusena toob Pihlamägi välja USA ja Prantsusmaa vahelised võla läbirääkimised 1924. aasta lõpus, mis kõik teised võlad tahaplaanile lükkas.¹⁰⁸ Arvatavasti oli Eesti läbirääkimiste venimine seotud kõigi välja toodud punktidega.

3.7 Diplomaatilise esinduse ülesseadmine ja rahastus

USA saatkonna ja Piibu rahastuse teemade taustainfoks tuleks välja tuua 1923. aasta Eesti marga ja dollari kurss ja Eesti põllutöölise keskmine töötasu. Näiteks on Postimehe 3. detsembri 1923 Tallinna börsi sedelil kirjas, et 1 ameerika dollar oli väärt 356 eesti marka, samas kui naelsterling oli väärt 1545 eesti marka.¹⁰⁹ Piip maksis nelja RMS Aquitania pileti eest 240 naelsterlingit, mis teeks detsembri alguse vahetuskursi järgi 370 800 eesti marka. Riigi Statistika Keskbüroo 1935. aastal välja antud kogumikus „Eesti arvudes 1920–1935“ on andmed 1923. aasta kohta¹¹⁰. 1923. aastal teenis aastatöölisest mees põllutööl keskmiselt 21,1 krooni ehk 2110 marka ja suvetööline 31,4 krooni ehk 3140 marka. Naiste puhul olid arvud vastavalt 1270 marka ja 2090 marka.¹¹¹ Keskmine töötasu mehel oli seega 2625 marka ja naisel 1680 marka. See info annab võrdlusmomendi, kui palju raha n-ö keskmise eestlase vaatenurgast tegelikult USA saatkonna peale kulus.

Reisikuludeks määrati Piibule algselt 2000 dollarit ehk 712 000 marka. 17. detsembril enne laeva Edinburghist lahkumist kirjutab Piip kirja, kus annab teada, et suutis varasemalt mainitud laevapiletid odavamalt saada ja seega kulub reisikuludeks ligikaudu 1500 dollarit. Seetõttu soovis ta, et ülejäänud 500 dollarit eraldataks talle kui ühekordne esindustoetus. Samuti andis ta teada, et kuna tal on kaasas ainult 1923. aasta rahaline krediit (v.a propaganda jaoks mõeldud krediit), siis on Eesti saatkonnal USAs jaanuaris oodata rahalist kitsikust. Seega soovis ta, et 2.–4. jaanuaril saadetakse talle Washingtoni krediiti nii palju kui

¹⁰⁸ Pihlamägi, lk. 146–147

¹⁰⁹ Postimees, 04.12.1923

¹¹⁰ Kuna raamat on avaldatud 1935, siis on rahalised andmed antud kroonides, kuid Eesti panga andmetel oli 1 krooni väärtuseks tollal 100 marka.

¹¹¹ Eesti arvudes 1920–1935, (Riigi Statistika Keskbüroo, 1935), lk. 105,

võimalik.¹¹² 7. jaanuaril vastati, et välja saadetakse 2000 dollarit krediiti, kuid rahaliste vahendite puudumise tõttu ei ole ühekordse esindusraha määramine võimalik.¹¹³

17. jaanuaril saadetud kirjas tänas Piip ministrit, et talle 2000 dollarit eraldati, ja tänu sellele on saanud saatkond Washingtonis ennast üpris mugavalt sisse seada. Ometi palub Piip raha veebruarist juurde, sest ainuüksi palkadeks kulub 1300 dollarit (1923. aasta 9. oktoobri Kaja järgi määrati seaduseelnõuga saadiku palgaks 625 dollarit, sekretäri palgaks 375 dollarit, ametnikule 240 dollarit ning ametnik-tõlgile 200 dollarit¹¹⁴), lisaks veel maja üür 225 dollarit. Maakleri abiga leitud maja, aadressiga Q Street N2200, oli võrreldes teiste Washingtoni hindadega odav, üldiselt jäid majade ja korterite üürihinnad 400–500 dollari kanti.¹¹⁵ Lisaks maksti 20 dollarit autogaraaži üüri eest ning saadetavast rahast pidi Piip maksma ka 500 dollarit auto eest, mille nad saatkonna tarbeks muretsesid.¹¹⁶ Eraldi kirjas välisministrile põhjendas Piip autoostu ka sellega, et takso tund maksab Washingtonis 4 dollarit, linn on aga 60 ruutmiili suur ja auto saaks 900 dollariga.¹¹⁷ Kui eeldada, et keskmiselt sõideti autoga kaks tundi päevas, siis autoost oleks ennast ära tasunud enam-vähem nelja kuuga. Kuna tollel hetkel oli Piibul visioon saatkonna kestma jäämisest, oli auto muretsemine saatkonna tarbeks pigem põhjendatud. Auto osteti 18. jaanuaril, 500 dollarit maksti ära kohe ja ülejäänud 400 pidi maksma 50 dollari kaupa 8 kuu jooksul.¹¹⁸

3. veebruaril kirjutas Piip, et Eesti Välisministeerium jätab nad rahadest kuivale ning nii konsulaat kui ka saatkond peavad elama laenudest.¹¹⁹ Samas on varem mainitud 17. jaanuari kirja äärel märgitud¹²⁰, et Piibule saadeti lisaks 2000 dollarit nii veebruaris kui ka märtsis.¹²¹ Piibu märkus oli seal kas ennatlik või ei olnud ta tõepoolest igakuise 2000 dollariga rahul. Kusjuures, algselt pidi 500 dollarit minema auto jaoks, mis oli aga ühekordne väljaminek. Järgnevatel kuudel pidi maksma ainult 50 dollarit, seega pidi olema veel üle ligikaudu 450 dollarit teiste kulutuste tarbeks.

¹¹² Piibu kiri välisministrile, 17.12.1923, ERA.957.12.379, leht 5

¹¹³ Vastus Eesti Välisministeeriumist Piibule, 07.01.1924, ERA.957.12.379, leht 9

¹¹⁴ Kaja, 09.10.1923

¹¹⁵ Piibu päevaraamat, 29.12.1923 ja 03.01–04.01.1924, ERA.957.12.379, lehed 65, 77–78

¹¹⁶ Piibu kiri välisministrile, 17.01.1924, Informatsioon Ameerikast, A. Piibu kõne Eesti majanduselu ja välispoliitika kohta. Eesti saadiku kiri Ameerikast Eesti – Ameerika kaubalepingu kohta, ERA.957.12.531, leht 45

¹¹⁷ Piibu kiri Välisministrile, 17.01.1924, ERA.957.12.531, leht 43

¹¹⁸ Piibu päevaraamat, 18.01.1924, ERA.957.12.379, leht 42

¹¹⁹ Piibu päevaraamat, 03.02.1924, ERA.957.12.379, leht 45

¹²⁰ Hiljem 01.04.1924 käsitsi juurde kirjutatud

¹²¹ Piibu kiri välisministrile, 17.01.1924, ERA.957.12.531, leht 45

4. märtsil ilmunud Eesti ajalehtedest selgub, et USA saatkonna eelarvest on maha tõmmatud ametnik-tõlgi ja saatkonna auto kulu. 31. märtsil tuligi Eesti Välisministeeriumist ametlik teade varasemalt lehtedest loetu kohta. Piip selgitab päevaraamatus, et realselt olid mõlemad juba olemas, aga ministeerium ei andnud juhiseid, kas need kuluartiklid tuleb viivitamatult likvideerida või mis nendest saab.¹²² Ilmselt oli Eesti Välisministeeriumi eeldus, et ülejäänud palgast, auto osamaksetest ja auto likvideerimisest saadud rahaga saaks saatkond enda kulutusi kokku tõmmata. USA saatkond oli kõige kaugemal asuv Eesti välisesindus 1923. aastal. On võimalik, et Eestis ei suudetud USA elukallidusega arvestada, lisandus veel 1923. aasta viljaikaldusest tulenev majandussurutus 1924. aastal, mis sundis otsima kokkuhoiukohti. Ilmselt oli üks lahendus ka kaugel asuva saatkonna kulude kärpimine, eriti olukorras, kus põhiliste teemadega nagu võlaläbirääkimised oldi äraootaval seisukohal.

Suvel hakati raha veelgi kokku hoidma. Kolonel Mutt oli saabunud Washingtoni Piibust kolm kuud hiljem, 29. märtsil¹²³, olles algselt sinna saadetud I sekretäriks. Ta võttis 1924. aasta suvel Hans Leokese lahkumise tõttu üle New Yorgi konsulaadi juhtimise. Leoke oli konsulaati juhtinud juba 1922. aastast, kuid tema läbikäimine Eesti Välisministeeriumiga polnud hea. Arvatavasti usaldamatuse tõttu ei antud talle ka ametlike volitusi¹²⁴, samuti võis küsimus olla tema tasus. Nimelt küsis Leoke saadik Piibult palgaks 375 dollarit, kuigi ametlik palk oli Piibu sõnul 280 dollarit.¹²⁵ Leokese lahkumisega suunati I sekretär konsulaati ja hoiti ühe ametniku pealt raha kokku.

Paraku said Eestis valitsev majanduslik raskus, saatkonna pidamise kallidus ja Piibu nigelad tulemused 2 aasta jooksul saatkonnale saatuslikuks. Veel 13. oktoobril 1925. aastal koliti ümber väiksemasse korterisse¹²⁶, kuid aasta lõpus suleti saatkond sellegi poolest.

Päevaraamatust leiab infot saatkonna rahalise seisukorra kohta 1924. aasta algul. Võrreldes seda tollaste Eesti sissetulekutega, nähtub, et saatkonna ülalpidamiseks pandi Eesti mõistes hiiglaslikke summasid ning Piibu kirjade ja sissekannete järgi jäi ka seda Washingtonis saatkonna hoidmiseks väheks.

¹²² Piibu päevaraamat, 31.03.1924, ERA.957.12.379, leht 150

¹²³ Piibu päevaraamat, 25.01, 13.02, 29.03.1924, ERA.957.12.379, lehed 93, 110, 149

¹²⁴ Piirimäe, Kuldkepp, lk. 120–121

¹²⁵ Piibu päevaraamat, 06.03.1924

¹²⁶ Postimees, 13.09.1925, ERA.957.12.379, leht 133

Kokkuvõte

Päevikute, diplomaatiliste päevaraamatute ja memuaaride vahel võib välja tuua järgnevaid sarnasusi ja erinevusi. Päevikute ja päevaraamatute eesmärk on üles täheldada sündmusi, olukordi, ideid ja mõtteid. Mõlemad võivad olla koostatud kronoloogiliselt, kuid ei pea seda olema. Diplomaatilised päevaraamatud käsitlevad aga väga kindla sisuga küsimusi, näiteks saadiku kohtumised teiste saadikute, riigitegelaste ja ärimeestega. Lisaks kajastuvad diplomaatilistes päevaraamatutes veel tähelepanekud kohalikust poliitilisest olukorrast ja rahvusvahelistest küsimustest. Diplomaatilistest päevaraamatutest puudub erapäevikutes esinev isiklik moment. Nii on Eduard Laamani päevikus lisaks poliitilisele ja rahvusvahelisele teabele ka anekdoote, isiklike arvamusi avalike tegelaste kohta jm, mida diplomaatilisest päevaraamatust ei leia. Arvestada tuleb ka nende kirjutiste eesmärgiga. Isiklikud päevikud on üldiselt mõeldud eraotstarbeks ning nende eesmärk ei ole olla avalikustatud, diplomaatilised päevaraamatud seevastu olid mõeldud edastamiseks ning teistele lugemiseks. Seega on diplomaatiliste päevaraamatute sisu ka emotsioonide poolest neutraalsem.

Käsitatud diplomaatiliste päevaraamatute puhul võib välja tuua just nende kindla keskendumise rahvusvaheliste suhete kajastamisele. Riia ja Kaunase puhul oli tegemist valdavalt Balti riikide suhete ja Varssavi konverentsist tulenevate arvamuste edastamisega Eesti Välisministeeriumisse. Londoni saatkonna päevaraamatud kirjeldasid rohkem üldist poliitilist läbikäimist ja inglaste hoiakut Eesti suhtes. USA päevaraamatu leheküljed keskenduvad rohkem Eesti ja USA suhetele, vähem käsitleti laiemat diplomaatilist suhtlust.

Memuaarid on üldiselt päevikute ja päevaraamatute järgmine töötlus. Memuaarid põhinevad inimeste mälestustel, mis on seotud mõne kindal sündmuse, ajajärgu või kohaga. Näiteks Öpiku ja Rei memuaarid sisaldasid lisaks nende tööalaste kohustustele ja meenutustele ka vaateid eraelule, uskumustele ja muule isiklikule. Warma ja Pusta memuaarid keskendusid rohkem nende tööalastele saavutustele ja tegevustele, kandes sellega rohkem diplomaatilise päevaraamatu jooni. Memuaaride puhul tuleb aga arvesse võtta nende teoste toimetamist. See annab autorile võimaluse teda halba valgusesse asetava info eemaldamiseks või ümber kirjutamiseks. Samuti saab hinnata päevikus toimunud sündmusi juba ajaloolisest perspektiivist. Autor teab ju päevikus kirjeldatud sündmuste lõpplahendust, mis annab talle võimaluse tagantjärele kommenteerida nende õigsust või kritiseerida tehtud otsuseid.

USA päevaraamatu kohapealt peab välja tooma järgmised punktid. Piibu reisi kirjeldus on väärtuslik allikas, andes lugejale hea ja põhjaliku ülevaate, millega üks saadiku kohale määratud, kuid sinna alles teel olev saadik tegeleda võis, just diplomaatilisest ja rahvusvaheliste suhete võtmest. Piip ei jätnud kasutamata võimalusi külastada ka teisi esindusi ja diplomaate, et koguda informatsiooni ja arutada tähtsate küsimuste üle. Samuti võib Piibu puhul välja tuua, et reisi korraldamine, piletite ostmine ja sihtkohta jõudmine oli saadiku enda teha ning seda ei organiseeritud talle ette.

Teine oluline osa on kirjeldused diplomaatilisest protseduuridest, mille uus saadik pidi läbima. Täpsed kirjeldused presidendi vastuvõtust, kellele, milliseid dokumente esitada ja kellega kohale jõudes suhelda, oleksid olnud head nõuanded teistele saadikutele, kui saatkond oleks edasi eksisteerinud. Kahjuks on kolme kuu jooksul jäänud pinnapealseks kajastuseks diplomaatilise korpusega läbikäimine, mis ei tähenda selle täielikku puudumist. Põhjus oli pigem, et Piip esimestel kuudel väga palju Eesti Välisministeeriumile olulist teavet teistest saatkondadest ei saanud. USAs kogutud informatsioonil ei olnud nii suurt tähtsust kui näiteks Riias või Kaunases kogutul. Teine võimalus on, et neid ei märgitud mingil põhjusel üles või oli saadik hõivatud teiste, tähtsamate küsimustega, nagu näiteks võla- või kaubandusteema.

Päevaraamatu abiga on võimalik jälgida iga kuu toimuvaid jooksivaid muutusi teatud teemadel, nagu Teapot Dome'i skandaal, Vene tunnustamise küsimus jm, samas kui kuuraportites on toodud ainult olukorra hinnang iga kuu lõpus. Piibu jaoks täitis päevaraamat tollal päeviku funktsiooni, kust sai kuu lõpus meelde tuletada, mis oli vahepeal toimunud. Tänapäeval annab nende käikude üles täheldamine uurijatele võimaluse vaadelda kirjeldatud sündmusi samm sammult, nii, kuidas neid Piip ise nägi ja kirja pani.

Eesti tsemendi Ameerikasse eksportimine oli päevaraamatu alguses paljulubav teema, mis kahjuks aga väga vähe käsitlust leidis. Hoopis parema ülevaate sellest annab Eesti USA konsulaadi arhiiv, kus on kogu sellega seotud kirjavahetus olemas. Siit ilmneb ka diplomaatilisest päevaraamatute kirjapaneku tähtsus ehk suusõnalise suhtluse talletamine paberile. Tsemenditeemat käsitleti pärast kokkusaamist kirjadest, seega pole sellest enam palju päevaraamatus juttu, kuna päevaraamatutesse ei talletatud saadetud kirjade sisu. Kõige rohkem mainiti mõnda kirja pealkirjaliselt, kuid üldiselt mainiti lihtsalt kirjade kirjutamist või saatmist.

Eesti võla kohta leidis informatsioon, et Piip hakkas 1924. aasta alguses aktiivselt asjaga tegelema. Kahjuks pidurdasid heade lepingutingimuste lootust lähenevad valimised ja

ameeriklaste hirm pretsedendi loomise ees. Päevaraamatu lehekülgedel leiduv informatsioon on põhjalikum kui raportite oma tänu informatsiooni kiirele muutusele iga kuu. Ilmselt oli Piibul õigus ka selles, et oli seos võlateema venitamise ja presidendivalimiste vahel. Aktiivne tegevus taastus 1925. aasta alguses, kui president oli valitud ja uued kokkulepped võlgade tasumise kohta hakkasid taas tekkima.

Viimasena käsitletakse töös päevaraamatus leiduvat informatsiooni saatkonna rahaasjade kohta. Päevaraamatu järgi oli saatkonnal rahapuudus juba algusest peale. Märtsis kaebas Piip, et ministeerium jätab nad kuivale, kuigi nii jaanuaris, veebruaris kui ka märtsis oli eraldatud 2000 dollarit. Meeles tuleb pidada Eesti majanduse seisut 1924. aastal, USA saatkonna kaugust kodumaast ning läbirääkimiste venimist, mis võisid rahastusega seotud otsuseid mõjutada. Päevaraamatust saab ettekujutuse, kui palju saatkond kulutas, ning sellega seoses ka põhjuse, miks 1925. aasta lõpus otsustati 2 aastat eksisteerinud väheste tulemustega saatkond sulgeda.

Võib öelda, et diplomaatilised päevaraamatud kätkevad endas paljuski huvitavat ajaloolist informatsiooni, täites justkui protokollilise rolli suusõnalistel vestlustel, kokkulepetel ja kohtumistel, millest muidu poleks märki maha jäänud. Samuti võib see kinnitada juba teistest dokumentidest saadud infot, avada uusi vaatenurki või anda hoopiski uut informatsiooni. Siiski tuleb päevaraamatute käsitlemisel arvesse võtta, et tegu on ühe killuga saatkonna dokumentidest, mis käsitleb ainult teatud aspekte igapäevasest tööst. Seega tuleb päevaraamatuid käsitleda kõrvalt teiste raportite, kirjavahetuse, memode ja olemasolevate dokumentidega.

Ajaloo seisukohast oli Piibu otsus pidada saatkonnades päevaraamatuid kasulik idee, kuigi tänapäevani on neid dokumente vähe säilinud. Korralduse andja ise ei pidanud päevaraamatute formaadi taastamist oma hilisemate välisministriperioodide ajal vajalikuks. Antud põhjuse tagamaid võiks käsitleda teema edaspidine uurimine.

Kasutatud allikad

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv

Eesti Londoni saadiku dr. O. Kallas'e päevaraamat, ERA.957.12.26b

Informatsioon Ameerikast, A. Piibu kõne Eesti majanduselu ja välispoliitika kohta. Eesti saadiku kiri Ameerikast Eesti - Ameerika kaubalepingu kohta, ERA.957.12.531

Informatsioon Eesti esinduselt Ameerikas Ameerika poliitiliste ja majanduslike küsimuste kohta, ERA.957.12.558

Instruktsioonid Eesti esindusele Ameerikas. Poliitiline informatsioon Ameerikast. Kirjavahetus Eesti esindusega Ameerikas ja mitmesuguste isikutega konsulaadi üleviimise kohta Kanadasse, passide viseerimise ja teistes küsimustes, ERA.957.11.721

Kirjavahetus Eesti saatkonnaga Leedus majandus- ja juriidilistes küsimustes ning väljavõtted saatkonna päevaraamatust, ERA.957.12.70

Kirjavahetus tsemendi väljaveo küsimuses USA-sse, ERA.1608.1.174

Kirjavahetus tsemendi väljaveo küsimuses USA-sse , ERA.1608.1.175

Poliitilised ja majanduslikud teated Ameerika Eesti saatkonnalt Ameerika sise- ja välispoliitiliste seisukorra ja saatkonna koosseisu kohta, ERA.957.12.379

Poliitiline informatsioon Eesti konsulaadilt New Yorgis Ameerika Ühendriikide ja Eesti kohta ning väljavõtted „The New York Times’ist“ samas küsimuses, ERA.957.12.309

Vabariigi Valitsuse otsus Eesti Vabariigi ja Ameerika Ühendriikide vahel võla kohta sõlmitud kokkuleppe ratifitseerimise kohta, ERA.31.3.5188

Välisministri ettepanek ja Vabariigi Valitsuse otsus prof. Ants Piip'i nimetamise kohta erakorraliseks saadikuks ja täievoliliseks ministriks Põhja-Ameerika Ühendriikidesse, ERA.31.3.14088

Väljavõtted Eesti Läti saadiku päevaraamatust, ERA.957.12.23

Väljavõtted Londoni Eesti saadiku päevaraamatust, ERA.957.12.374

Kasutatud kirjandus

Davis, Henry Blaine Jr., *Generals in Khaki*, (Pentland Press Inc, 1998)

Eesti arvudes 1920-1935, (Riigi Statistika Keskbüroo, 1935)

Ferrell, Robert H., *Calvin Coolidge, the Man and the President*, (John E. Haynes, Calvin Coolidge and the Coolidge Era: Essays on the History of the 1920s, Library of Congress, 1997)

Laretei, Heinrich, *Saatuse mängukanniks*, (A/S Abe , 1992)

Lejeune Phillippe, Bogaert Catherine, *The Practice of Writing a Diary*, (The Diary, The epic of everyday life, Indiana University Press, 2020)

Mamers, Oskar, *Kahe sõja vahel*, (Kirjastus EMP, Stockholm, 1957)

Medijainen Eero, *Saadiku saatus, Eesti Välisministeerium ja saatkonnad 1918-1940*, (Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1997), lk. 251

Medijainen Eero, Oskar Kallas *versus* Foreign Office (päevaraamatute valguses), (Krista Aru, Oskar Kallas, *Artikleid Oskar Kallase elust ja tööst*, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu, 1998)

Triin Mulla, Peep Pillak, Jüri Trei, Heini Vilbiks, *Eesti välisesteenistuse biograafiline leksikon, 1918–1991*, (Eesti Välisministeerium, 1991)

Payne, Phillip G., *Dead Last: The Public Memory of Warren G. Harding's Scandalous Legacy*, (Ohio University Press, 2008)

Piirimäe Kaarel, Kuldkepp Mart, *Ameerika sajand, USA ja Eesti suhete sada aastat*, (Tartu Ülikooli Kirjastus, 2022)

Pusta, Karl Robert, *Saadiku päevik*, (Olion, 1992)

Rei, August, *Mälestusi tormiselt merelt*, (Eesti Päevaleht AS, 2010)

Stephen A. Schuker, *American Foreign Policy*, (John E. Haynes, Calvin Coolidge and the Coolidge Era: Essays on the History of the 1920s, Library of Congress, 1997)

Teine Tulemine, *Taasiseseisvunud Eesti Välisesindused*, (Eesti Välisministeerium, 2003)

Warma, Aleksander, Diplomaadi kroonika, (Eesti Päevaleht AS, 2010)

Publitsistika

Acta Historica Tallinnensia

Akadeemia

Eesti Post

Kaja

Postimees

Päevaleht

Tuna

Internetiallikad

Biographies of the Secretaries of state: Charles Evans Hughes, Office of the historian, <https://history.state.gov/departmenthistory/people/hughes-charles-evans> [külastatud 20.04.2023]

Eesti pank, <https://www.eestipank.ee/muuseum/eesti-raha-ajalugu>, [külastatud 24.08.22]

New Years Day Receptions, <https://www.whitehousehistory.org/galleries/new-years-day-receptions>, [külastatud 24.08.2022]

RMS Aquitania, <https://www.greatoceanliners.com/rms-aquitania>, [külastatud 24.08.22.]

The White House, William Howard Taft, <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/william-howard-taft/> [külastatud 21.04.2023]

United States Senate, Henry Cabot Lodge, https://www.senate.gov/senators/FeaturedBios/Featured_Bio_Lodge.htm, [külastatud 15.05.2023]

United States Senate, William Borah, https://www.senate.gov/senators/FeaturedBios/Featured_Bio_BorahWilliam.htm, [külastatud 15.05.2023]

Summary. Estonian minister in the US Ants Piip and diplomatic diary

Ants Piip, a prominent gentleman in Estonian foreign relations was the US minister from 1923 until 1925, leading the country's first legation on US soil. During those days he also kept a diplomatic diary, what has been in parts preserved in Estonian National Archives. Piip also made the keeping of diplomatic diaries a norm as the foreign minister of Estonia in 1922 but sadly it did not last.

The problem of diplomatic diaries is an interesting one, on one hand they seem like normal everyday diaries but at the same time they are completely different. Diplomatic diaries are official documents, so what is the substantive difference between them?

The goal of this bachelor's thesis is to study the differences of diaries, diplomatic diaries and biographies. What is the main difference between these sources? What does the diplomatic diary, kept by Ants Piip, contain? What kind of information is recorded on those pages? What new can be find and what has been recorded in other documents already? Lastly to understand the relation of diplomatic diaries as sources to research of diplomatic history.

In the first part of the thesis the problem of diplomatic diaries, normal diaries and biographies is discussed. What do the three have in common and what is different about them? For comparison biographies of prominent of Estonian diplomats and statesmen from the 1920s are used. For comparison diplomatic diaries from the Estonian National Archive were also used, those included take outs from London, Riga and Kaunas embassies.

The second part gave historical background Estonian and US foreign relations. Mostly Estonian literature and articles were used, but for the US foreign policy and president's materials in English were used.

The third part focused on the analysis of Ants Piip's diplomatic diary. As only the first months of Piip's mission to the US remain, the text focuses on the end of 1923 and the first third of 1924. The topics discussed are the style of diary compared to the ones in the first part, Piip's trip to the US, differences between official reports and the diary, the question of Estonian cement in the US, Estonia's debt to the US and setting up the legation and monetary problems.

The main difference between diaries, diplomatic diaries and biographies turned out to be connected. As the diplomatic diaries were official and kept for the use of foreign service, they

had to be kept with strict mind to only diplomatic business. Normal diaries could include personal feelings and opinions and were also meant for private use then diplomatic variants were strictly for official business and were meant to be read by anyone who had access to them. Biographies were usually based and written upon persons diaries and were detail rich. The main difference between diaries and biographies is that biographies are written and composed after the events discussed in diaries have happened. So, the author already has the full story with the beginning, the middle and the end. That gives the author an opportunity to represent the narrative of his memories in a fitting light for him, making them very subjective.

In the case off the US diplomatic diary following points could be brought out. The style of the diary was consistent with the diaries focused on the first half. The contents were more focused on the problems between US and Estonia instead of international relations, what was more prominent in the Estonian embassies in Europe. Piip's writings were organized to a degree he gave details on his meeting, with whom, where and when. The pages about Piip's trip provided information on his activities turning the trip to the US. From there we can learn that the minister used every chance he got to meet with his counterparts in Europe, to visit them and collect political information on the upcoming task.

Diplomatic diary also gives great information on the daily diplomatic activities of a freshly arrived representative. Piip wrote down all his comings and goings in the first days, with detailed descriptions of protocol events he had to do. Sadly, the descriptions of talks with other members of the diplomatic corps in Washington were quiet light and didn't reveal much.

The comparison of the dairy and official reports brought out the changing information turning the month, showing that diplomatic diary also acted as a notebook for the author, as it was possible to remember things that happened tuning the month when the time came to send the monthly report.

The question of Estonian cement was intriguing but sadly did not amount to much on the diary pages. After a couple of mentions of the topic turning lunches, it disappeared, and the communication was moved to letters and telegrams what gave a whole clearer picture to the cement question. That revealed a new point about the diplomatic diaries. Correspondence is not marked down in there as there is no need. Diaries only contain information that was passed on in talk and would otherwise be lost.

In case of the debt, it could be seen that Piip started actively working on the problem but soon ran into problems on the American side, as his hopes for better terms in paying back were diminished, the talks halted. Piip thought that it could be in relation with the upcoming presidential elections of 1924.

The last part was about opening the legation and maintain it monetarily. According to the diary pages money problems were almost imminent, as from the first day Piip requested more funds to be sent. Diary reveals how much money was being spent on the US legation and gives possible ideas on why it was closed at the end of 1925.

In question about where does the diplomatic diary stand in research of diplomatic history? It could be said that it fills a role of documenting the conversation what otherwise would be lost, also the information can help us understand some documents better or open new angels. Still diplomatic diaries can't be used as by themselves and should be used in connection with other related documents.

In conclusion it should be said that even though keeping of official diplomatic diaries was short lived, as it was a good idea, and it is quite sad, that it didn't last.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mihkel Kraav,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti USA saadik Ants Piip ja diplomaatiline päevaraamat“, mille juhendaja on professor Eero Medijainen, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mihkel Kraav

22.05.2023